

UNITÁRIUS ÉLET

XXV. ÉVFOLYAM, 4. SZÁM

1971. OKTÓBER—DECEMBER

KARÁCSONY ÖRÖMÜZENETE

„...imé hirdetek néktek nagy örömet, mely az egész népnek öröme lesz: ...született néktek ma a Megtartó...”! Luk. 2.10—11. „Dicsőség a magasságos mennyekben az Istennek, és e földön béke és az emberekhez jó akarat”! Luk. 2.14.

(Raffael)

Szívesen látott vendég a mi életünkben, otthonainkban karácsony ünnepe. Jóleső érzések töltenek el mindannyiunkat már napokkal előtte, s amikor a szentestén meggyújtjuk a gyertyákat és a csillagszórókat a feldíszített és ajándékokkal gazdagon körülbástyázott karácsonyfán, felfokozódik ez a jóleső érzés lelkünkben.

Ezt a jóleső érzést, mely lelkünket eltölti karácsony ünnepének „szombatján”, kell elmélyítenünk magunkban, kedves unitárius testvéreim, ha a nemes elégedetlenségnek, a jó értelemben vett többlet akarásnak a szelleme elevenen él bennünk. A címben jelzett örömuzenete karácsonynak nyújtja számunkra a kulcsot célunkhoz. Lukács evangéliuma valóban „örömuzenet”, mert arról ad hírt, hogy „Megtartó” született a mi számunkra az első karácsony éjszakáján. Tehát nemcsak

ellobbanó gyertyafények, rövid ideig sziporkázó csillagszórók és különböző ajándékok által szerzett jóleső érzések kötnek karácsony ünnepéhez, hanem az isteni szeretetnek olyan megnyilvánulása, mely minden ember számára új és megtartó erőt ígér. Megszületett a kis Jézus, József és Mária gyermeke; természetes emberi gondok és örömök között élő szülőpárnak drága gyermeke s ez a Jézus, ahogy növekedik, egyre nyilvánvalóbban adja bizonyosságát annak, hogy az ő embersége, — igyekezete, küzdelme, sok fájdalom és kevés öröme, nagy-nagy szeretete és még nagyobb áldozata révén megvalósul a tiszta, igaz és szeretetreméltó emberségben kiteljesedő élet. S ha ez a tiszta, igaz és szeretetben kiteljesedő emberi élet szívós munkával az egész emberiség jellemző tulajdonságává válik, akkor beteljesedik a karácsonyi evangélium nagy realitása: valóban „Megtartó” született.

A mai tudomány a holdközvetekből, azoknak alapos vizsgálatából következtet a Hold keletkezésére és sok más olyan körülményre, amely földünk kísérő bolygójával kapcsolatosan felvetődő probléma. Következtet tehát valami alapvetően fontosra, vagy legalább is arra, amit fontosnak tart.

Karácsony ünnepén bizonyosan jelen van mindannyiunk lelkében valamennyi öröm, jó érzés, türelem, béke és szeretet, s ezekből mi magunk is visszakövetkeztethetünk egy teljesebb, egy nagyobb, egy áldottabb szeretetre, arra amelyet Jézus hordozott, s amelyet megtartó erőnek nevez az evangélista. A visszakövetkeztetésnek ezt a szellemi műveletét el kell végeznünk, kedves Testvéreim, mégpedig a lélek csendességében, jó akarattal, s természetesen őszintén. Megcselekedvén ezt, látni fogjuk, hogy a karácsony üzenetének fényében már nem a magunk egyéni élete a legfontosabb dolog a világon, — fontos minden embernek az élete, az öröme, a békéje, a kenyeré, a hajléka, mert a szeretet egymás testvéreivé avat bennünket —, felfokozza felelősségünket gyermekeink, jó szüleink, testvéreink, atyafiaink iránt; az árvák, az elesettek, a nélkülözők iránt; a háború pusztító rémeitől szenvedők iránt.

És karácsony öröme, bensőségessége és meghittsége magában hordozza, hitünk és meggyőződésünk szerint, a megszentelődésnek szándékát is. Az együttimádkozásban és az úrvacsora szent jegyeinek együtt való vételében következik ez be, ott ahol nem egymagunkban vagyunk, hanem együtt embertársainkkal, hogy hitünk Istenben tovább erősödjék s szolgálatunkban még öntudatosabban szolgáljunk, ki-ki a maga helyén.

Adjon a gondviselésnek és a szeretetnek Istene mindannyiunknak áldott és békés karácsonyi ünnepeket!

Bence Márton

Kedves Olvasóinknak Istentől áldott kellemes karácsonyi ünnepeket és boldog új évet kívánunk

Zsinati főtanácsi üléseink

Lapunk múlt számában röviden már megemlékeztünk október 31-én tartott zsinati ülésünkön történt választásokról. A zsinat kegyelettel emlékezett meg a májusi ülés óta elhalt tagokról: *Boros Áron* palástviselési joggal felruházott volt hódmezővásárhelyi énekvezér tanítóról, aki 85 éves korában halt el, valamint *dr. Orbán Bódog* egyházi tanácsos, budapesti presbiterről, aki fiatalon hagyta itt családját és mindannyiunkat.

A zsinat örömmel vette tudomásul, hogy a májusi zsinaton megalkotott és jóváhagyásra felterjesztett három egyházi törvényünket, *Miklós Imre* államtitkár, az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke megerősítette.

A zsinat a következő választásokat eszközölte: püspök: *dr. Ferencz József*, főgondnok: *Bartók Béla*, főjegyző: *Bajor János*, az Állandó Vegyes Bizottság elnöke, egyben főgondnokhelyettes: *dr. Gyarmathy László*, közügyigazgató: *Huszt János*, előadó-titkár: *Bencze Márton*, pénztáros: *dr. Mátéffy Géza*, számvevő: *Józan György*, jogtanácsos: *dr. Kozma Jenő*, a Teológiai Intézet igazgatója: *Györfi István*, könyvtáros-levéltáros: *Szász János*.

A zsinat a következő hat évre megválasztott 12 egyházi tanácsost: *dr. Antal Ferencné*, *Árkosi Dezső*, *dr. Egyed Miklós*, *dr. Kalotai Tibor*, *dr. Kiss Éva*, *Nagy Sándor*, *dr. Nyiredy Szabolcs*, *Orbán Gyula*, *Palatka József*, *dr. Szén Ernő*, *dr. Tiboldi Tibor* és *Vadady Albertné* személyeiben. Az Egyházi Képviselő Tanács tagjai — a hivatali állásuknál fogva tagokon kívül —, ugyancsak hat évre: *dr. Bartalis Ákos*, *dr. Egyed Miklós*, *Gothárd Zsigmond*, *dr. Kalotai Tibor*, *Kádár Gyula*, *dr. Menyhárt Dénes*, *Nagy Sándor*, *dr. Nyiredy Szabolcs*, *Palatka József*, *dr. Szén Ernő*, *Vadady Albertné*, *dr. Vernes Gyula*. — A Vegyes Bizottság tagjai: *dr. Antal Ferencné*, *dr. Erdős Mihály*, *dr. Jakab Dezső*, *dr. Karamán Ferenc*, *dr. Kiss Józsefné*, *Orbán Gyula*, *Sepsi Jánosné*, *dr. Tiboldi Tibor*. Az egyházi tanácsosok, a Képviselő Tanács és a Vegyes Bizottság tagjai között vidéki gyülekezeteink képviselői is helyet foglalnak, munkájukra a jövőben fokozott mértékben számítunk.

A zsinat tagjainak a véleménye csak a főjegyző választásánál oszlott meg, a többi tisztségre egyhangú volt a választás. A szavazás alkalmával a zsinat tagjainak több, mint 70%-a élt szavazati jogával. Betegség, külföldi utazás és más irányú elfoglaltság miatt kimentette magát a tagok 23%-a.

Kimentésüket kérték Főtisztelendő *Pethő István* ny. püspöki helynök, *dr. Imreh Dénes* tb. főgondnok, *Györfi István* ny. lelkész, teológiai tanár, *dr. Remetei Filep Ferenc*, *dr. Gálffy Zoltán* egyházi tanácsosok, *dr. Kozma Jenő* jogtanácsos, *Kádár István* hódmezővásárhelyi és *Böckfi János* füzesgyarmati gondnok és mások.

A választás ideje alatt a korelnöki tisztelet *Sütő Nagy László* afia örökös egyházi tanácsos és *Bajor János* lel-

kész töltötték be. *Sütő Nagy László*t a zsinat eddigi érdemei elismeréseként tb. képviselő tanácsosnak választotta meg. Miután a templomozás után a zsinat a templomban folytatta ülését, *Nagy Sándor*, a szavazatszedő bizottság elnöke tette meg jelentését. *Sütő Nagy László* korelnök felhívta a megválasztott püspököt *dr. Ferencz Józsefet*, és a főgondnokot *Bartók Bélát* az egyházi eskü letételére. Az eskü letétele után a püspök letérdelt és a palástos lelkészek egy-egy bibliai igével felszentelték. A korelnök üdvözlését a püspök és a főgondnok köszönte meg, majd sor került a többi tisztségviselő eskütételére.

A zsinati ülést *Huszt János* új közügyigazgató imája és a Himnusz elénekklésével ért véget. Ezt követően, a zsinat tagjai és budapesti és vidéki híveink közül mintegy hetvenen közös ebédet vettek részt, melyen a megválasztott egyházi vezetőket *dr. Nyiredy Szabolcs* a Brassai serleggel, *Vadady Albertné*, *dr. Vernes Gyula*, *Szinte László* és *Tótfalvi Sándor* köszöntötték.

1971. november 22-én, budapesti templomunkban folytatódott a zsinat ülése. Ezen *Bajor János* főjegyző bejelentette, hogy *dr. Ferencz József* püspök és *Bartók Béla* főgondnok a magyar alkotmányra esküt tettek, s ezzel őket hivatalukba beiktatta. A zsinati ülést *Bartók Béla* főgondnok nyitotta meg majd a megválasztott püspök ismertette egyházunk fontosabb feladatait. Beszédét lapunkban közöljük.

Az üdvözlések sorát az egyház képviselőjében *Huszt János* közügyigazgató nyitotta meg.

MIKLÓS IMRE ÁLLAMTITKÁR, AZ ÁLLAMI EGYHÁZÜGYI HIVATAL ELNÖKE FELSZÓLALÁSA:

Tisztelt Zsinati Főtanács!

Tisztelettel köszöntöm a Magyarországi Unitárius Egyház Zsinati Főtanácsát, annak alkotó tagjait, és rajtuk keresztül minden becsületes, hazáját szerető, unitárius papot és hívőt.

A Zsinati Főtanács mai ülésének keretében foglalják el tisztségüket *dr. Ferencz József* püspök úr és *Bartók Béla* főgondnok úr. Ezt az ünnepélyes alkalmat elsősorban arra szeretném felhasználni, hogy ezúttal is kifejezésre juttassam államunk bizalmát a Magyarországi Unitárius Egyház ma beiktatott vezető tisztségviselői iránt.

Elsőrenden *Ferencz József* püspök urat köszöntöm, akinek életét és eddigi tevékenységét az Unitárius Egyház épp olyan jól ismeri, mint a társadalom. Tiszteljük és becsüljük Püspök Úr őszinte, egyértelmű gondolkodását és egyházpolitikai tevékenységét. Tiszteljük és becsüljük mélységes humanizmusát, az emberiség, közte magyar népünk ügyéért készséges aktivitását. Őszinte elismeréssel tekintünk sokoldalú felkészültségére. Meggyőződésem, hogy mindez és gazdag egyházvezetői tapasztalata új minőségében is hasznos lesz államunknak és egyházunknak egyaránt.

Bartók Béla főgondnok úr megválasztásához is örömmel adtuk hozzájárulásunkat, s úgy ítéljük meg, hogy főgondnökká történő megválasztásával az Unitárius Egyház vezetése megerősödött és a jövő bonyolult feladatait még eredményesebben tudják megoldani. Bízom abban, hogy Püspök Úr és Főgondnok Úr igaz baráti együttműködése a Magyarországi Unitárius Egyházban magas színvonalú vezetést fog kimunkálni és folytatása lesz annak, amit az elévülhetetlen érdemeket szerzett kiváló barátunk, *R. Filep Imre* püspök-helyettes úr elkezdett. Ez nemcsak a Magyarországi Unitárius Egyház egészének hasznát, hanem államunk és az Unitárius Egyház közötti jóviszonynak további erősödését is elő fogja segíteni.

Tisztelt Zsinati Főtanács!

Az elmúlt évek azt mutatják, hogy a Magyarországi Unitárius Egyház is megtalálta a helyét társadalmi rendszerünkben. Jó keret volt az együttműködéshez az állam és az Unitárius Egyház között 1948-ban létrejött Megállapodás. Nem véletlen, hogy a szocialista álla-

Dr. Ferencz József püspök eskütétele október 31-én, és *Bartók Béla* főgondnok

munkkal kötött egyezmények aláírásánál az Unitárius Egyház az első között volt. Ma már bebizonyosodott, hogy e döntésük történelmileg helyes volt, egyházuk és népünk javát szolgálta. Az állam és az Unitárius Egyház közötti harmonikus politikai viszony kialakítása és megerősödése elképzelhetetlen lett volna e megállapodás megkötése nélkül. Ez a döntés a Magyarországi Unitárius Egyház haladó történelmi hagyományaira épült, annak egyenes folytatása volt. A Magyarországi Unitárius Egyház csak számszerűségében kicsi. Jelentős mondanivalója volt a történelem során, van ma is, és bízom abban, hogy lesz a jövőben is.

Mi azon a véleményen vagyunk, hogy bár különböző ideológiai alapokról kiindulva, de az emberi társadalom élete, fejlődése érdekében mind hazai, mind nemzetközi összefüggésben igen sok közös mondanivalónk van. Minden szó annyit ér, amennyi tett követi. A szavak és tettek értékét nem az szabja meg, hogy nagy egyház, vagy kis egyház mondja, hanem hogy az emberi haladásért, a szocialista társadalomért kimondott szavak és cselekedetek milyen őszinték és eredményesek. Szocialista államunk lényegéből és elveiből fakad, hogy biztosítjuk a kis és nagy egyházak egyenjogúságát. A szocialista társadalomban nincs helye és lehetősége a kis egyházak és felekezetek diszkriminációjának. Ezzel az elvi magatartásunkkal szorosan összefüggött, annak logikus következménye volt, hogy 1968-ban tudomásul vettük és hozzájárultunk ahhoz, hogy megalakuljon az önálló Magyarországi Unitárius Egyház. Ez helyes és természetes lépés volt. Helyeseltük és jóváhagytuk önállóságukat kimondó új törvényalkotásukat is.

Tisztelt Zsinati Főtanács!

Tisztelt Püspök Úr! Főgondnok Úr!

Befejezésül szeretnék köszönetet mondani azért, hogy meghívtak a Zsinati Főtanács mai ünnepi ülésére és lehetővé tették számomra, hogy felszólaljak. Püspök Úrnak, Főgondnok Úrnak, és a ma megválasztott többi tisztségviselőnek is, munkatársaim és a magam nevében őszinte jókívánságaimat szeretném tolmácsolni. Kívánom valamennyiüknek, hogy jó erőben és egészségben munkálkodjanak szeretett népünk és az egész emberiség érdekében. Bízom abban, hogy miként az elmúlt évtizedek során, úgy a jövőben is eredményesen tudjuk közösen munkálni a szocialista állam és az Unitárius Egyház jóviszonyát, amelynek eredményét egész társadalmunk, a hívő és nem hívő állampolgárok együtt fogják élvezni.

ÜDVÖZLÉSEK

A magyarországi evangéliumi egyházak — a református, az evangélikus, az orthodox, a baptista és a methodista egyházak — üdvözlétét D. Káldy Zoltán az evangélikus egyház püspök-elnöke, az Ökumenikus Tanács alelnöke tolmácsolta. Kedves és közvetlen szavakkal hangsúlyozta azt, hogy jó volt a kapcsolat a múltban a református és az evangélikus, valamint az unitárius egyház között, köszönte a püspöki megnyilatkozás hangját, és örvend annak, hogy a béke ügyének a szolgálatában az unitárius egyház is munkálkodik. A római katolikus egyház — elsőrendűen az esztergomi egyházmegye apostoli kormányzójának Kisberk Imre püspöknek a köszöntését és áldáskívánását dr. Semptey László budapesti általános érseki helytartó tolmácsolta. Rámutatott arra, hogy az unitárius egyház a múltban is a haladás ügyének a szolgálatában állott, s e munkája rendjén sohasem felledezett meg a vallási türelem nemes eszméjéről.

A külföldi unitáriusok képviselőjében két üdvözlét hangozott el. Dr. Mayer János kanadai egyetemi professzor magyar nyelven köszöntötte a megválasztottakat az International Association for Religious Freedom, valamint különösképpen az Egyesült Államok és Kanada unitárius és univerzalista egyházai képviselőjében. Dr. Kafka Dusan, a csehszlovákiai unitárius egyház moderátora, prágai lelkész, palástosan jelent meg és tolmácsolta saját egyházát, valamint a csehszlovák huszita egyház prágai püspökének dr. Kupka Józsefnek jó kívánságait is.

A zsinati ülésen a felszólalókön kívül még a következők képviselték a hazai testvéregházakat: dr. Esze Tamás református főgondnok, történetíró, Palotay Sándor, a Szabadegyházak Tanácsának elnöke, Laczkovszki János, a baptista egyház elnöke, Hecker Ádám, a metodista egyház superintendense, dr. Dér István országos főrabbi, dr. Bucsay Mihály és dr. Bajusz Ferenc református akadémiai dékán és prodékán, dr. Groó Gyula, evangélikus akadémiai prodékán, dr. Timkó Imre katolikus hittudományi akadémiai dékán, dr. Pákozdy László Márton a Theológiai Szemle főszerkesztője, Aranyossi Zoltán, az Ökumenikus Tanács főtítkárhelyettese, Csontos Géza, a szabad keresztény gyülekezetek budapesti gondnoka.

Miklós Imre államtitkár kíséretében részt vett a zsinati ülésen Straub István főosztályvezetőhelyettes is.

Számos külföldi és belföldi személyiség táviratban, levélben köszöntötte egyházunk új vezetőit, akik részben más irányú elfoglaltság, külföldi út, vagy betegség miatt nem tudtak megjelenni, dr. Bartha Tibor református püspök, zsinati elnök, dr. Zsebők Zoltán zsinati világi elnök, dr. Ottlyk Ernő evangélikus püspök, Kisberk Imre esztergomi apostoli kormányzó, székesfehérvári katolikus püspök, dr. Berki Feriz, az orthodox egyház adminisztrátora, dr. Kádár Imre református főgondnok, dr. Seifert Géza, a Magyarországi Izraeliták Országos Képviselőtanácsának elnöke, dr. Salgó László, budapesti főrabbi, dr. Beresztóczy Miklós prépost, az Országgyűlés alelnöke, dr. Horváth Richárd főszerkesztő, az Elnöki Tanács tagja, dr. Várkonyi Imre, kanonok, az Actio Catholica igazgatója és sokan mások.

A külföldről érkezett üdvözlések közül megemlítiük, dr. Dana McLean Greeley, az International Association for Religious Freedom elnöke, dr. Dalbert Péter svájci professzor, volt elnök, dr. Kieley John alelnök, az IARF titkársága és Mrs. B. van Gennep igazgató, valamint az egykori budapesti lelkész és egyházi elnök a jelenleg Amerikában élő dr. Szent-Iványi Sándor, végül dr. Tóth Károlynak a Keresztény Békekonferencia főtítkárának meleg hangú köszöntését.

A Románia Szocialista Köztársaságban élő magyar unitáriusok nevében dr. Kiss Elek püspök és dr. Barabássy László főgondnok küldött üdvözlétet. Kifejezte üdvözlését a kolozsvári Egyetemi fokú Protestáns Theológiai Intézet — ahol püspökünk egykoron tanulmányait megkezdte —, valamint az intézet több jelenlegi professzora.

A hazai unitáriusok írásbeli jó kívánságai közül megemlítiük Pethő István főtisztelendő úr, dr. Imreh Dénes tb. főgondnok, Györfi István teológiai intézeti igazgató és mások köszöntését.

A zsinati ülésen jelen voltak özv. dr. Csiki Gáborné és özv. R. Filep Imréné főtisztelendő asszonyok is.

A zsinati ünnepélyességét nagyban emelte Katona Lajos, az Operaház tagja, Érsek Mária karnagy kíséretében előadott énekszáma.

A Képviselő Tanács a beiktató vendégei és az egyházi tanácsosok tiszteletére fogadást adott a gyülekezeti teremben, ahol a vendégek nevében Szamosközi István református püspök köszöntötte meg a vendéglátást és a gyülekezet asszonyainak a fáradozását.

(Krónikás)

DR. KISS ELEK ROMÁNIAI UNITÁRIUS PÜSPÖK ELHUNYT.

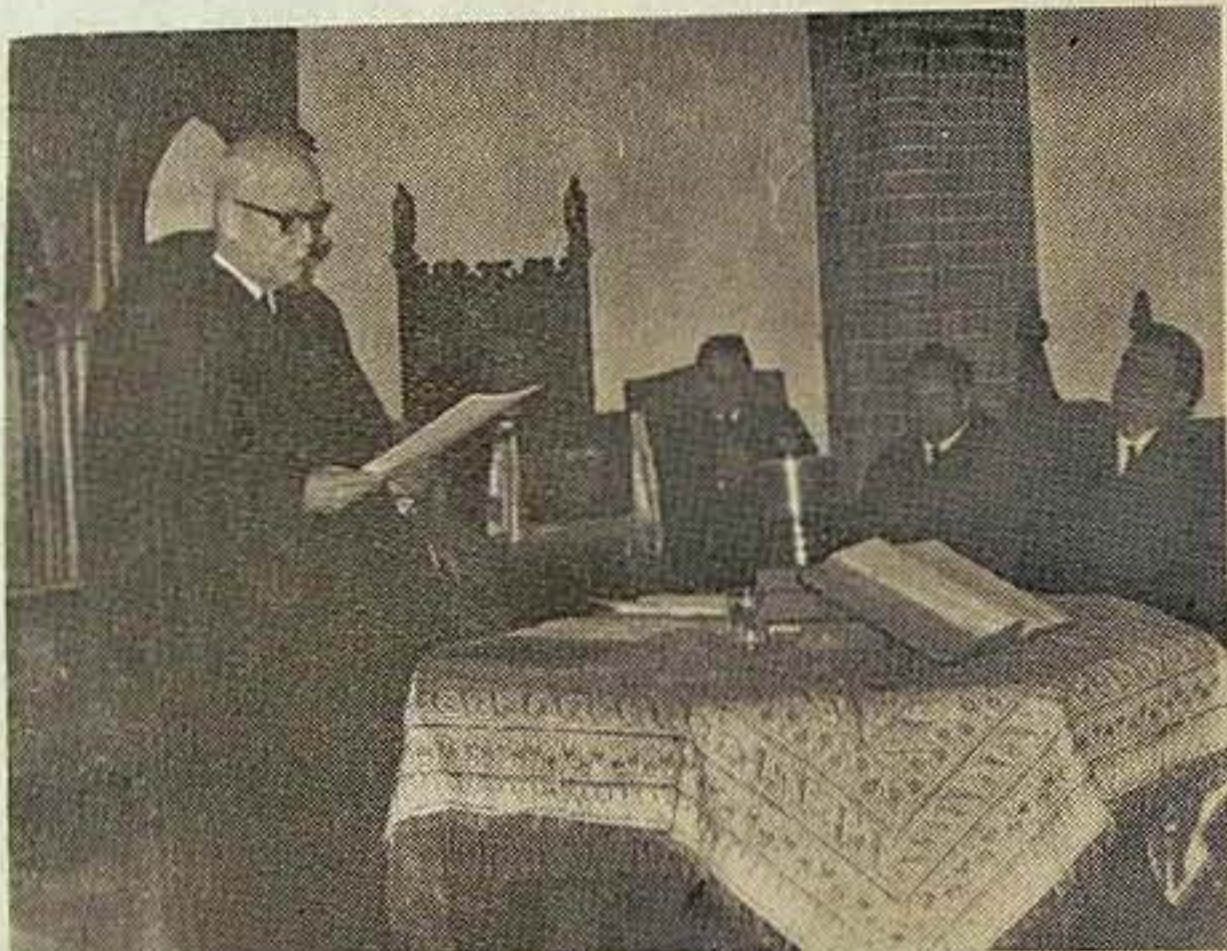
Lapzárlat után kaptuk a szomorú hírt, hogy dr. Kiss Elek püspök 1971. december 7-én életének 84. évében elhunyt. Temetése szombaton, december 11-én volt Kolozsvárt, nagy részvét mellett.

A romániai unitáriusok gyászában őszinte szívvel osztozunk.

Az unitárius egyház feladatai

TORTENELMI ELOZMENYEK

Negyszáz esztendővel ezelőtt, a mai marosvásárhelyi református vártemplomban országgyűlést tartottak Erdély rendjei. Ezen a gyűlésen megerősítették a három évvel korábban a mai tordai római katolikus templomban tartott 1568. évi országgyűlés határozatát, mely a lelkiismereti és vallásszabadságot biztosította. Itt foglalták határozatba „azt a három alapelvet, amely körül abban a korban parázs vita folyt és elkeseredett harcok dultak — mondotta a kolozsvári emléksírat megnyitóján dr. Mikó Imre főgondnok. — A prédikátorok a maguk értelme szerint hirdethetik az evangéliumot — hangzik az első. Minden gyülekezet szabadon választhatja meg prédikátorát — mondja a második. Senkit sem bántalmazhatnak vallása miatt, mert a hit Isten ajándéka — összegezi az első kettőt a harmadik. Ez az országgyűlési határozat vetette meg az alapját annak, hogy a biblia szabad értelmezői és a más nézetet vallókkal szemben tanúsított türelem

Dr. Ferenc József püspök beszédét mondja

hívei egyházba tömörüljenek és később felvegyék az unitárius nevet. Az újító mozgalom élén a kolozsvári varga fia, Dávid Ferenc állott. Mögötte új társadalmi erők vonultak fel: a céhbeli polgárok, a városi szegénység, a jobbágy vagy szabadparaszt tömegek.”

Az akkor önálló erdélyi fejedelemség földjén akkor alakul ki a négy vallásnak: a katolikusnak, a lutheránusnak, a kálvinistának és az unitáriusnak az egymás mellett élése. A görög-keleti ortodox hitet valló románok vallásszabadságát ezek az országgyűlések nem rendezték, mert az akkori kor feudális viszonyai között, az országgyűlésben csak a magyar, székely és szász nemzetek képviselői foglaltak helyet.

A magyar unitárius egyház tanításai hamar áterjedtek az akkor török hódoltság alatt álló magyarországi területekre. Gyula, Makó, Hódmezővásárhely voltak a fontosabb állomások. A krónikák feljegyzése szerint annak is ma van negyszáz esztendeje, hogy a tanítás átlépte a Duna vizét és az egykori Pannónia területén is rendre alakulnak meg az unitárius gyülekezetek.

Dávid Ferenc korai mártírhalála után, már 1579-ben, a hódoltsági részek unitáriusai, a temesvári prédikátor, az ismert nyomdász, az irodalomtörténet sokat vitatott alakja, Karádi Pál személyében, „alföldi unitárius püspököt választanak. Majd miután a dunántúli unitarizmus számbeli és szellemi fölénybe került az alföldivel szemben, a század végéig már Pécs a magyar unitarizmus szellemi központja.

A pécsi irodalom kistüke c. tavaly megjelent tanulmány szerzője, Tüskés Tibor, a magyar irodalomtörténet egyik feladataként jelöli meg az 1588. évi pécsi disputa kiadását. Ma nem tudjuk, hogy a dunántúli unitáriusok milyen egyházszervezeti keretben éltek éle-

tüket. A református egyháztörténészek és az irodalomtudomány világi művelői egyre több adatot tárnak fel ebből a sokáig alig ismert múltból. Az Irodalomtörténeti Közleményekben most került ki nyomdából Egri Lukács egri unitárius lelkészről, Dávid egyik kortársáról írt tanulmány. A református egyház által pár évvel ezelőtt megindított *Studia et Acta Ecclesiastica* sorozat mindkét kötete számos, eddig ismeretlen adattal gazdagította XVI. századi történelmünkre vonatkozó ismereteinket. A török kiűzése után a Habsburgok által megindított ellenreformáció lassan elnéptelensítette a dunántúli unitárius gyülekezeteket. A pécsi jezsuiták Annalesei örökítik meg azt, hogy a XVIII. század vége felé térítették vissza az utolsó dunántúli unitáriust. Az újabb református forráskutatások pedig fényt sugároznak a dunántúli unitarizmus elterjedésére vonatkozóan.

A XIX. század második felében, az 1867. évi kiegyezést követő esztendőben számos erdélyi unitárius kerül Budapestre és más magyarországi városokba. Körükben százket évvel ezelőtt, 1869. júniusában a reformátusok szeretettel átengedett tanácstermében Ferencz József akkor kolozsvári lelkész és teológiai tanár, a későbbi püspök, boldogult nagyapám, tartja körükben az első istentiszteletet. Később, mai templomunk felépüléséig, a lutheránusok Deák téri tanács terme fogadja be atyafiságos szeretettel az önálló életet kereső budapesti unitárius szórványt.

Az első világháborút megelőző években a mai Magyarország unitárius gyülekezeteiből alakul meg az egyház Duna-Tiszamenti esperessége. Az első világháború után mivel az erdélyi unitárius püspök és Képviselő Tanács már nem tud közvetlen irányítást gyakorolni e terület unitáriusai felett, ezért az esperesség fölé Igazgató Tanácsot szerveznek, mely József Miklós püspöki vikárius elnöklete alatt építi mai önálló egyházi életünk első kereteit.

A második világháború alatt a Duna-Tiszamenti unitáriusok rövid időre ismét Kolozsvár fennhatósága alá kerülnek. Az 1945-ben bekövetkezett történelmi és társadalmi változások irányt mutattak a mi számunkra is. A magyarországi unitáriusok közgyűlése 1948-ban az elsők között köti meg egyezményét a magyar állammal, mely ma is biztos alapja megértő együttműködésünknek. 1949-ben a román kormány megerősíti az erdélyi unitáriusok új Szervezeti Szabályzatát, melyben rólunk, Duna-Tisza menti unitáriusokról már nem történik említés. A kolozsvári Főtanács írásban értesíti a budapesti egyházi központot, hogy mindennemű szervezeti kapcsolatot velünk megszüntet. Azóta éljük önálló egyházi életünket, az egyezmény keretei között. Előbb önálló nyugdíjtanácsunkat ismeri el a magyar állam képviselőjében az Állami Egyházügyi Hivatal, majd 1968 augusztusában az evangélikusok szeretettel átengedett Deák téri templomában az Egyházügyi Hivatal akkori elnöke és a hazai testvéregyházak képviselői jelenlétében mondjuk ki az önálló Magyarországi Unitárius Egyház megalakulását. E zsinati határozatunkat követően kerül sor a régi egyházi Szervezeti Törvények átdolgozására. A kereteket szűkítettük akkor, amikor a hármas tagozódás helyett csak kettőre építettük fel a külső falakat. A gyülekezetek közvetlenül tartoznak — esperesség kimaradásával — a Zsinati Főtanács és annak végrehajtó szerve, a Képviselő Tanács felügyelete alá.

E munka egyik mozgató motorja, szellemi vezetője az 1970. december 16-án váratlanul elhunyt R. Filep Imre h. püspökünk volt. Tragikus hirtelenséggel bekövetkezett halála után került sor ez idei május 23-i zsinati főtanácsunkra, mely megerősítette az átdolgozott, demokratizált egyházi törvényeket, melyeket az Állami Egyházügyi Hivatal elnöke 1971. október 21-i leiratával megerősített. Ezt követően tartottuk meg október 31-én zsinati főtanácsunkat, mely megválasztotta egyházunk legfőbb tisztségviselőit. A püspöki tisztség feladatát rám, a főgondnokot Bartók Bélára bízta.

Ez alkalommal is hangsúlyozni szeretnénk azonban azt, hogy a történelmi múlt, a közös származás, a hitelvek azonossága ma is összeköt lélekben a Románia Szocialista Köztársaságban élő magyar unitáriusokkal, és azokkal a magyar unitáriusokkal, akik szerteszét a nagyvilágban élnek, akikre mint idősebb testvérekre tisztelettel tekintünk és szellemi kincseikből ma is táplálkozunk. Énekeskönyvüket használjuk. Híveink idősebb nemzedéke az egykori erdélyi unitárius iskolákban nevelkedett. Egyházi kiadványaikat örömmel olvassuk, hiszen ők is és mi is önállóan, de azonos szocialista társadalmi viszonyok között éljük egyházi életünket, abban a világban, mely a prágai üzenet szavai szerint „békére és igazságra vágyik”.

E történelmi áttekintésre szükség volt ahhoz, hogy megértsük, a mai beiktató ünnepélyünkön e székhelynek is tekinthető, programot adni akaró elmélkedésben egyházunk feladatait a ma és a holnap számára hogyan határozzuk meg.

A GYÜLEKEZETÉPÍTÉS ÚTJA

Az unitárius egyháznak Magyarországon nincsen sok gyülekezete. Kevés a lelkészek száma és a hívek serege sem nagy. Ennek ellenére úgy érezzük, hogy vannak feladataink úgy a belső egyházi építés, mint egyéb vonatkozásban is. A belső feladatokról röviden csak annyit, hogy a munkát egy-két ember egyedül nem végezheti el. Szükségünk van munkatársaink, a lelkészek, a gondonokok és a presbiterek támogatására. Örvendünk annak, hogy a gyülekeztvezetők körében állandóan gyarapszik a szorgalmas Márták és az áldozatos Máriák serege, akiknek képviselői ma már legfelsőbb egyházi testületeinkben is helyet foglalnak. Úgy hisszük, hogy ez így van rendjén, amikor a társadalomban elértük a nőknek a férfiakkal való egyenjogúsítását.

Az apostol szavaival fordulunk híveinkhez és kérjük őket, „hogy igyekezzetek megtartani a lélek egységét a békességnek kötelékében” (Efézusi levél IV. 3.). Az a feladat, melyet a zsinat bizalma reám ruházott, csak a primus inter paresé. Ezért arra kérem híveinket, hogy törekedjete arra, hogy „ne legyenek köztek szakadások” (I. Korinthusi levél I. 10.). Úgy járjunk el minden dolgainkban, ahogyan Pál is tanította Kolossében élő híveit, „elszenvedvén egymást és megbocsátván kölcsönösen egymásnak” (Kol. III. 13.).

EGYHÁZ ÉS ÁLLAM

Örömmel és meglelégedéssel állapíthatom meg, hogy egyházunk és a magyar állam közötti kapcsolat jó. Az egyezmény szellemét az élet tölti ki tartalommal. Köszönjük azt az anyagi támogatást, melyet népünk kormányja államsegély formájában juttat egyházunknak. A lelkészek kongruájának összegén túlmenően igen jelentős az a segítség, amit a társadalombiztosításban való részvételük jelent. Állami hatóságaink megértéssel fogadták azt a más egyházaknál is szaporodó gyakorlatot, hogy kis lélekszámú gyülekezeteink lelkészei világi pályán is szolgálatot vállalnak. Ezt a gyakorlatot jónak, építőnek tartom. Aki megismeri a mindennapi élet gondjait és örömeit, aki közvetlenül is részese népünk jobb jövőt építő, termelő munkájának, az vasárnap és más egyházi szolgálatait rendjén is jobban eligazodik a jövő építésének útjain.

Az az új társadalmi rend, a szocializmus, melyben ma már több mint negyedszázada élünk, nem volt eszeileg idegen számunkra. Főuraink csak akkor voltak, amikor az unitáriussá lett János Zsigmond erdélyi fejedelem és választott magyar király uralkodott. Korai halála után sorra elhagyták egyházunkat. A történelem rendjén falusi földművelő székely emberek és haladó gondolkodású kisbirtokos nemesek irányították egyházunk életét. A mi iskoláink a századok rendjén sorra termelték ki a falusi szülők gyermekei közül a megújuló értelmiségiek gyermekeit, akik közül nem egy a magyar tudomány és közgondolkodás díszé lett. Berde Mózsá neve jelzi az áldozatkészségét s a nép gyermekeinek való segítése szándékát; Brassai Sámuel, az utolsó erdélyi polihisztor; a néprajz korai munkása, a főnemesi rangját nem hordozó Orbán Balázs; a társa-

dalmi reformok harcosa, Bölöni Farkas Sándor; a baladagyűjtő Kriza János és társai, azok az őseink, akikre ma is büszkék vagyunk. Kevesen tudják, hogy a Magyar Tudományos Akadémia által évente az erdőgazdaság területén kiadott Kálnoki Bedő Albert nevét viselő jutalom és kitüntetés mögött egy szerény unitárius ember munkájának a megbecsülése áll. A kortársi írók közül a híveink sorába lépett Sánta Ferenc pár évvel ezelőtt a nyilvánosság előtt, a sajtó hasábjain vallotta meg, hogy a kolozsvári kollégium tanárai nevelték lelkébe a haladás szellemét.

Mi sohasem voltunk államegyház. Igyekeztünk a nép egyháza lenni, ma a többi hazai egyházzal együtt, a népert dolgozó egyházak közé számítjuk magunkat. Ezért kezdettől fogva támogatni tudtuk és támogatjuk a Hazafias Népfront programja alapján épülő és széplő társadalmi fejlődésünket. Ma nem azt kell keresni, ami a vallásos embert elválaszthatná a nem vallásos gondolkodótól, hanem azt, ami összeköti. E téren rengeteg olyan gondolat, probléma és feladat van, ahol együtt tudunk dolgozni.

A szocializmus építését vállaljuk és abban erőnkhoz mérten részt veszünk. E hazában akarjuk élni életünket, gondjai a mi gondjaink, örömei a mi örömeink is.

A béke ügyének a szolgálatában egyek vagyunk azokkal, akik e munkát irányítják. Ha segítségünkre számítanak, szívesen ott vagyunk törekvéseik mellett.

KÖZÖS DOLGAINK

A belső hazai feladatok, hogy csak néhányat említsek, sem idegenek számunkra és a mi gondjaink is. A nép jólétének a szolgálata közös feladat. Mi is örvendünk annak, ha javul az egészségügyi ellátás, harcolunk az alkoholizmus és minden olyan törekvés ellen, mely károsan befolyásolja népünk, és elsősorban ifjúságunk életét. Örvendünk annak, hogy itthon nem kell küzdenünk a nyugaton elterjedt kábítószeres mértékelen használata ellen. A családtervezés kérdésében egyetértünk a haza nagyobb részének elgondolásával, és ha szabad így kifejeznem magam, teológiai tanításainkban sem vagyunk e téren retrográdok. Falusi gyülekezeteink tagjai közül sokan élen jártak a társas gazdálkodás bevezetésében, ma is sokan vannak közöttük, akik e munkában vezető szerepet vállalnak.

Tudjuk azt, hogy országunk felszabadulását, új úton való elindulását elsősorban a szovjet nép fiai hősi áldozatvállalásának köszönhetjük. Ezért tisztelettel őrizzük a hazánk földjén elesett hősök emlékezetét. Az a folyton megismétlődő segítség, melyet népünk a szocializmus építésének útján előttünk járó nagyobb testvértől kapott és kap, ma is biztosítéka fejlődésünknek és a béke áldásainak.

AZ ÖKUMÉNIKUS ÚTON

Örvendünk annak, hogy annak ellenére, hogy hitbéli álláspontunk miatt nem vagyunk tagjai a Magyarországi Evangéliumi Egyházak Ökumenikus Tanácsának, mint megfigyelők már több alkalommal részt vehettünk a keresztény békekonferencia különböző nagygyűlésein. Ez a mozgalom a helyes középúton jár, mert valóban azokkal a kérdésekkel foglalkozik, melyek az egyház és a béke központi feladatai. „Ez a felelősségre szólító hívás — mondja a Prágában csak nemrégiben tartott világgyűlés üzenete — minden keresztényhez szól, tekintet nélkül a közöttük esetleg meglevő különbségekre és függetlenül attól, hogy milyen politikai és társadalmi rendszerben, mely országban és mely földrészen élnek.”

Érdeklődéssel figyeljük az Egyházak Világtanácsa és a Vatikán ökumenikus törekvéseit. E mozgalmak egyes gyűlésein közvetlenül is ott volt egyházunk megfigyelője — mint néhai Filep Imre a vatikáni zsinatnak éppen a vallásszabadság kérdését tárgyaló ülésén —, részben pedig világszervezetünk megfigyelői útján.

Sajnáljuk, hogy e mozgalmak egyes gyűlésein negatív megnyilatkozásokra is sor kerül s nem örvendünk annak, amikor a másfajta véleményt az antikommunizmus köntösébe öltöztetik.

Az egyházi ökumenikus mozgalmak célja — sze-

rény véleményünk szerint is — elsődlegesen nem az, hogy erőltesse a különféle árnyalatú keresztények ilyen vagy olyan kompromisszum árán történő egynevezőre hozását, hanem az, hogy a mai élet kérdéseivel progresszív módon foglalkozzanak és segítsék elő a közös cselekvésre való mozgósítást.

Az International Association for Religious Freedom — A vallási szabadság nemzetközi szervezete munkájában — 1900-ban történt megalakulása óta részt veszünk. Végrehajtó bizottságában más szocialista országok — Románia és Csehszlovákia — egyházainak reprezentánsaival együtt, mi is képviselve vagyunk. Tudjuk, hogy e szervezet az elsők között emelte fel szavát a vietnami nép igazságos harca mellett és követelte az imperialista beavatkozó csapatok azonnali kivonását. Elen járt a faji megkülönböztetés elleni küzdelemben, és az amerikai néger polgárjogi mozgalmak élvonalában küzdő amerikai unitáriusok közül egy fiatal amerikai unitárius lelkész, James Reeb mártírhalálát a faji megkülönböztetés mellett agitáló fehér embertársainak brutális támadása okozta. E megnyilatkozások ellen idehaza, saját munkaterületünkön mi is mindig felemeljük tiltakozó szavunkat és azonosítjuk magunkat a hazai egyházak állásfoglalásával.

Gyűléseiken igyekszünk hangot adni sajátos álláspontunknak, mely a béke, a leszerelés, a helyi konfliktusok békés úton való rendezését, az európai földrész békéjének a biztosítását kívánja. Így a velük való érintkezés rendjén őket mi is erősítjük és bátorítjuk. Úgy véljük azonban, hogy más ideológiai légkörben élő hittestvéreink között még mindig vannak olyanok, akik anyagi erejük, nagyobb lélekszámuk alapján országaik politikai és társadalmi nézőpontjait képviselik, és nem tudnak felemelkedni arra a szellemi magasságra, melyet a negyedik békegyűlés már említett üzenete így fogalmazott meg: „Isten parancsolata a világtörténet jelenlegi szakaszában a kereszténység kötelességévé teszi, hogy támogassa a béke erőit. Ez pedig a világ egyes részein a felszabadulásért vívott harc támogatását jelenti, mert szabadság nélkül nincs valódi béke.”

Örvendünk viszont annak, hogy a Német Szövetségi Köztársaságban élő unitárius és szabadelvű egyházak képviselői harcolnak az egyház és az állam különválasztásáért, szót emelnek a kötelező egyházi adó állami hatóságok által történő beszedése ellen.

KERESZTÉNYSÉG ÉS MÁS VILÁGVALLÁSOK

Érdeklődéssel figyeljük a tavaly Japánban tartott kyotói vallás- és békekonferencia (World Conference on Religion and Peace) munkáját már csak azért is, mert ez a mozgalom támogatja az ökumenizmusnak a keresztényekre szűkített kereteit. Ezen a világgyűlésen — melyen a szocialista országok egyházai közül a Szovjetunió, Románia és a Német Demokratikus Köztársaság több egyházának a képviselői vettek részt — a keresztények együtt tanácskoztak a béke érdekében a buddhista, sintoista, hindu, zsidó, konfuciánus, mohamedán, sikh, zoroasztriánus, és más vallási irányzatok képviselőivel. E mozgalom is a béke érdekében a leszerelést, a fejlődést és az emberi jogok biztosítását tette célkitűzéseivé. Irodáját az ENSZ székházával szemben álló egyházi épületben rendezte be, és a hozott határozatokat átnyújtó képviselőiket fogadta U Thant, az ENSZ főtitkára is.

Örvendünk annak, hogy az ENSZ ereje gyarapodott, és régi igazságtalanságot tett jónak a legutóbbi közgyűlés mindnyájunk által ismert határozatával.

KAPCSOLATAINK A HAZAI EGYHÁZAKHOZ

Hazánkban sok egyház és felekezet él egymás mellett. Mi örvendünk annak, hogy az egymás mellett élés békés és építő szándékú. Köszönjük a segítséget, amit a református és evangélikus egyházaktól kaptunk, amikor támogattak abban, hogy teológiai hallgatóink akadémiákon készüljenek fel a továbbtanulásra. A re-

formáció századában fennálló szembenállás ma már a múlté, és az idősebb testvérek gyakorlati útmutatását és segítségét ismételten megköszönjük. Baráti segítségüket kérjük a jövőre vonatkozóan is.

Jó és egyre erősödő a kapcsolatunk a hazai magyar, szerb és román orthodox egyházakkal és a baptista és methodista egyházakkal is. Örvendünk annak, hogy a magyarországi egyházak ökumenikus tanácsának a folyóirata, a Theológiai Szemle megnyitotta hasábjait az unitárius szerzők előtt is, és hasonló köszönet illeti a Reformátusok Lapja és a Békehírnök szerkesztőit is.

A római katolikus egyház érdemes képviselői is részt vettek emlékszinatunk ünnepségein. Örvendünk annak, hogy ez a kapcsolat változatlanul fennáll. Emlékezünk a múltból arra, hogy Erasmus humanista szellemében gondolkodó gyulafehérvári kanonokok küldték az akkor még katolikus lelkész Dávid Ferencet a wittenbergi egyetemre továbbtanulásra, ahol kitárulkozott előtte a szabadabb világ szelleme.

A sokat szenvedett magyarországi zsidóság vezetőivel a felszabadulás előtt és után is jó volt a kapcsolatunk. 1946-ban jelen voltam egyházam képviselőjeként a Dohány utcai templomban a gettó felszabadulásának első évfordulóján tartott gyászistentiszteleten. Az akkor átélt élményeket nem felejttem, és úgy érzem, hogy ma a keresztény és nem keresztény felekezeteknek egymás mellett kell dolgozniuk, mert csak így tudjuk megakadályozni a fasizmus rémségeinek feltámadását.

ÚJ DIALÓGUS KERESÉSE

Mi, vallásos emberek, az unitárius örökség, a tolerancia szellemétől indítva úgy véljük, hogy nemcsak az egyházak között kell dialógust folytatnunk, hanem szót kell értenünk elsősorban a világ dolgairól a béke ügyének, a társadalmi fejlődés jobb szolgálata érdekében másképpen gondolkodó, vallásos nézeteket nem valló testvéreinkkel, akikkel a Hazafias Népfront céljainak támogatásában amúgy is egyek vagyunk. Tudjuk azonban azt, hogy ennek megértése érdekében a tudat formálása néha hosszú éveket vesz igénybe.

Néhány hét múlva a Pesti Színház „Vendégség” címen bemutat egy történelmi témát feldolgozó darabot, melyben egyházalapító mártírpüspökünknek akar egy erdélyi szocialista író, Páskándi Géza emléket állítani. Az író élt az írói szabadság eszközeivel. Felfogásával nem mindenben értünk egyet, de örvendünk, hogy az ilyen konfrontálódás is szolgálja az eszmék tisztázódását. Tiszteljük az író jó szándékát, de az egyes szereplők beállításával nem érthetünk egyet, mivel azok a történelmi igazságnak ellentmondanak.

BEFEJEZŐ GONDOLATOK

Dávid Ferenc tanításai a XVI. századból előremutattak. Gondolatainak egy része most van megvalósulóban. Ma már egy akarattal küzdünk azért, hogy ahogyan ő is hirdette a próféta nyomában; hogy a kardokból váljanak ekevasak. Dávid Ferenc tanításai számunkra ma is lélek és élet. Éppen ezért engedtessek meg, hogy két gondolatával fejezzem be történelmi visszapillantásból kiinduló, a jövőbe mutató és a jelenben megvalósítandó fejtegetéseimet.

„Szólnom kellett az Istennek szivességéből, szólni akarok addig, amíg az Úristen testemben a lelket táplálja és az írsára és a szólásra erőt ad.”

És „amint kezdettől fogva az igazság szeretője voltam, úgy ezután is az akarok lenni, és tehetségem szerint követni az Istennek tiszta igéjét. Ha pedig valamiben tévedtem volna, akik Isten igéjéből igazabbat mutatnak, megköszönöm és követni őket nem szégyellem.”

Így áldja meg az egy igaz Isten elkövetkezendő szolgálatunkat.

dr. Ferencz József

A romániai unitárius egyház püspökének és főgondnokának üdvözlő távirata:

Dr. Kiss Elek kolozsvári unitárius püspök

A Magyarországi Unitárius Egyház új vezetőségének beiktatása alkalmából egyházunk nevében testvéri üdvözlőnként és jókívánságainkat küldjük. Kérjük a jó Istent, áldja meg az egyház új vezetőit és segítse őket, hogy vallásunk szellemében teljes odaadással végezhessék híveik szolgálatát.

Dr. Kiss Elek püspök,
Dr. Barabássy László főgondnok

A közösségért...

Dr. Robert N. WEST, az amerikai unitárius univerzalista egyház elnöke részt vett a kanadai unitáriusok évi közgyűlésén. Ott mondott beszéde a „Canadian Unitarian” c. lapban jelent meg. Innen fordítottuk beszédének egyes részeit.

„Az az elképzelés, hogy bárki valahogyan elkülönítheti magát a társadalomtól — lehetetlen. A társadalomban mind együtt élünk akár tetszik, akár nem, s abba nem lehet kiszakadni. Nekünk éppen az a feladatunk, hogy megtaláljuk annak a módját, hogyan építhetjük bele magunkat a leghasznosabban a társadalomba, az életbe.

A vallásos embernek vigyáznia kell arra, hogy az élet változásai egy közösségi cél irányába történjenek, magukba rejtve a szeretetet, a társadalmi igazságosságot és a feltétlen demokratizmust.

A társadalom tagjainak lehetnek a részletkérdésekben ellenkező nézetei, de alapjában mindenkinek a nép szolgálatában kell állnia.

Mi az, ami szent számokra? Mi a legfontosabb az életben? Mi a vallás? Nem ismerem véleményedet e kérdésekben — mondta az UUA elnöke — de úgy érzem, azoknak mindenképpen kapcsolatban kell lenniük a barátsággal, a szeretettel s a vallásnak azt a viszonyt kell kifejeznie, amely az egyéni és a közösségi célok között fennáll; azt a sorsot, küldetést, amely ebből a viszonyból folyik és azt az életet, amely ebből a hivatásból ered.

A vallásnak korszakról korszakra változnia kell és közben fel kell használnia az új tudományos és társa-

Dávid Ferenc levele Palaeolog Jakabhoz

(1570. november 29.)

„Dávid Ferenc a leghíresebb férfiúnak, tudós Palaeolog Jakabnak a bölcsesség és ítélet szellemét kívánja az Atyától, a Krisztus által.”

„Ha valaki minden emberi indulatot levetkezik, visszatartja magát attól, hogy a század nyomorúságait firtassa. Hogy pedig tulajdonképpen tisztéről írjak; ezekben a mai időkben az igazság nyomozása nem bátorságos. Hallgatom megvallani nyilvánosan amit érzek. De akiket az isteni szellem fénye világosít meg, nem hallgatnak, miután már hisznek, sem pedig az igazságot továbbra már el nem rejthetik. Akkor a szellemnek amaz ereje, hogy az emberi ész minden hamis leleményét megveti az egyetlen cél érdekében, hogy Isten dicsősége megvilágosodjék és az egyház épüljön, dühöngjön és mondjon ellent bár az egész bűnös világ. Mivel akiket az Atya Fiának adott, szükséges, hogy egybegyűjtsenek és Krisztus köntöse a katonák kezében fölosztatlan maradjon. Első pillanatra úgy látszott, hogy a vallás dolgairól elindított kérdések igen nagy romlásokat és veszedelmeket idéznek elő, de a Krisztus halálakor támadott földrengés feltámadása alkalmával minden bizonnyal lecsillapodik.

Ezeket nem azért írom, mintha te, legtudósabb férfiú nem tudnád, hanem hogy megmutassam, kiváltképp mi segít engem ezekben a küzdelmekben és hogy miként bizonyosodik be: Isten erőteljes edényeivel munkálkodik és az ember akaratán — várakozásai ellenére is áttör, mert nem engedheti, hogy igéje üresen térjen vissza hozzá. Ellenfeleink gyűlölete és rosszakarata vont bele e háborúba, midőn elfogadtam, semmi mást nem akartam nyilvánosan tanítani és előterjeszteni, hanem csak azt, ami Isten igéjéből nyilvánvaló. De akkor még sok mindent nem értettem, miként van, de kényszerítve az ellenféltől, hamis tanaikat megismerve, egészen más úton kellett elinduljak, sőt tételeikkel ellenkezőt kellett szembeállítsak, amikkel az Istenről való doktrínákat védelmezték. A disputációk közöttünk elég zavarosak voltak, de szükséges volt úgy kiadni őket, amint voltak. Másként a csalás vádjával illethettek volna bennünket.

Átolvasgattam a nekünk küldött idézetgyűjteményt vitáinkról. A rendszer és az igék sorrendje, valamint az érvek szempontjából világosabb és jobb, mint az első, nem kétséges, hasznos lenne kinyomatásuk...” Az Úr, az ő szent lelke által világosítsa meg gondolkodásunkat, hogy Istent igéje szerint követhessük és benne egyek legyünk.”

Ez a levél, amely legtisztábban tárja fel Dávid Ferenc benső érzéseit és gondolatait, eléggé ismert a magyar unitarizmusban éppúgy, mint a magyar szellemi életben. Ez elsősorban Jakab Elek érdeme, aki először közölte a levelet költői-szép magyar fordításban. Ő azonban a XIX. század liberálizmusának neveltje, annak a korszaknak, amelyben Dávid Ferenc életművének kritizáló és igazságot tisztázó jellege kapott különleges hangsúlyt. Jakab Elek költői szabadsága is ebbe az irányba hatott és a fordítás szépségével az intellektuális részeket hangsúlyozza ki, ugyanakkor elszíntelenítette azokat a vonásokat, amelyek Dávid Ferenc mély hitének bizonyítékai.

A mai ember azonban intellektuális igényeit nem a vallásban kívánja kielégíteni elsősorban. Számára a vallás pozitív oldala az erőt adó hit világa. Ezért kellett új — bár kevésbé költői szépségű — de eredeti szövegéhez hűségesebb fordítását adnom.

Szász János

dalmi tapasztalatokat. A mi vallásunk ezen emberi, társadalmi erőknél mély forrásait rejti magában s mivel nekünk is lehetnek gyengeségeink, nem állítjuk, hogy nézeteink felette állnak a mások vallásos állásfoglalásának. Az az unitárius, aki komolyan törekszik a mi hitbéli meggyőződésünk útjain haladni, az önlelkét gazdítva a társadalomnak, az emberiségnek komoly szolgálatot tehet.”

Fordította: Bajor János

N. Niwano: A fiatalságról

A japán világi buddhista mozgalom a Rhisso Kosei Kai angol nyelven megjelenő havi szemléjéből vetjük át az alábbi gondolatokat.

A Japánban megjelenő Kosei-Timesben a Nikkyo NIWANO elnök figyelemreméltó cikket írt a mai fiatalság problémáiról. A cikkíró mindenekelőtt leszögezi, hogy a jövő életet a fiatalság építi, s bár ideáik néha fantasztikusoknak és merészeknek tűnnek, szándékaik mindenkor igazak és tiszták.

A japán ifjúságot mindenkor meg kell érteni, még

akkor is, ha megnyilatkozásaik talán nélkülözik az érettebb korosztályok életbölcsségét. Nem a kifejezési, megnyilatkozási formáikat kell tekinteni, hanem azt a vitális erőt és felfrissítő lendületet, amellyel problémáik megoldását keresik. Az élet nem mindig kiszámítható szabályok szerint zajlik, és ők sokszor az erőszaktól sem riadnak vissza, hogy céljaik megvalósulását siettesék — írja Nikkyo Niwano, a fejtegetés szerzője.

Hogyha az idősebbek a fiatalokkal együtt próbálják tanulmányozni és irányítani az élet változásainak ritmusát, a közös kapcsolat jó eredményeket szülhet a jövő nemzedék számára. Legyenek hát megértők az öregebbek a fiatalokkal szemben — fejeződik be a cikk —, hogy utóbbiak is elsajátíthassák az élet-tapasztalatot és az emberiséggel szemben kötelező felelősségérzetet. Minden nemzedékre szükség van a jövő világ építésében, s a fiataloknak nem szabad feledniük, hogy ők ma a saját jövőjüket építik, amelyben majdan élniük kell.

Hagyni kell a fiatalos lendületet érvényesülni, és segítő kezet kell nekik nyújtani, hogy békében éljék majd a holnapot.

Fordította: Bajor János

„Porszemről, amely világitott”

EMLEKEZÉS

BALÁZS FERENCRE

(Átvéve a Magyar Nemzet 1971. okt. 26. számából)

Románia írószövetségének Kolozsvárott megjelenő magyar hetilapja, az *Utunk* több oldalon idézte fel az erdélyi Mészkö községben 1937-ben mindössze harminchat éves korában meghalt Balázs Ferenc emlékét, aki kis faluja népének anyagi és szellemi felemelkedéséért küzdve, szinte egyedülálló példát adott örökségül azokban az években.

Lassan már annyi év múlt el azóta, hogy az Aranyos partján fekvő kis falu temetőjének kopjafás sírhantja alatt porlad Balázs Ferenc elfáradt teste, mint amennyi év adatott életének. Magáról úgy írt, mint „porszemről, amely világitott” — máskor meg maghoz hasonlította életét, olyan maghoz, amely mégiscsak kikel a „rög alól”.

A romániai televízió — magyar adása részére — néhány hónappal ezelőtt filmet forgatott Aranyosszék vidékén, pontosabban Balázs Ferenc falujában, a félig székely, félig román lakosú Mészkon, hogy magnón és felvevőgépen is megőrizze ennek az áldozatos életnek emlékét, megszólaltatva a falu még életben levő, idős tanúit, felkutatva a házat, ahol élt, és ahol annyian keresték fel a faluból a lázrózsás arcú fiatal barátjukat, segítőjüket, tanácsadójukat gondjaikkal, bajaikkal, örömeikkel, bánatukkal.

Balázs Ferenc most lenne hetvenéves. Kolozsvárott született 1901. október 24-én. Korán felörlődött életének nagy álmát, a szövetkezeti gazdálkodásban megújuló és szebb életre berendezkedő falvakról ma már a szocialista társadalom valósítja meg.

A kolozsvári diákevek és az oxfordi, majd a kaliforniai berkeleyi egyetemen végzett tanulmányai után, huszonnégy éves korában útnak indult

a szegény sorsú, tudásra olthatatlan szomjas diák, Körösi Csoma Sándor szenvedélyéhez hasonlóan, hogy bejárja a világot. Öt évig tartott életének ez a regényes vállalkozása. Jó részt biciklivel bejárta Angliát, Japánt, Indiát, Koreát, Törökországot, nem is beszélve más európai országokról. Útiélményeiről könyvet írt „Bejárom a kerek világot” címmel. Indiában napokig élt Mahatma Gandhi és Rabindranath Tagore társaságában. „Kerestem a békességre törekvőket — írta —, akik a világ szövetét rendezik, a fonalakat egyeztetik”. Az egyik amerikai egyetem katedrát kínált fel neki, de nem fogadta el. Öt évi világkörüli útja után hazatért Erdélybe és mint unitárius lelkész, egy kicsiny faluban, Mészkon vállalt állást. Élesen látta a kapitalizmus rendszerében az egyén kirablásának határtalan lehetőségeit, ezért a szociális élet helyes formáját a szövetkezeti formában akarta kikísérletezni.

Még Amerikában megismerkedett egy dán leánnyal, akiben — úgy vélte — megtalálta életének kiválasztott párját. Visszatérve Erdélybe, egyelőre még egyedül költözött a mészköi lakásba. A menyasszony húsz dollárt küldött, hogy addig is, amíg Amerikából Kínán és Szibérián át eljuthat Erdélybe, vőlegénye azon lovat vásároljon. Balázs Ferenc azonban ló helyett vetítógépet vett, hogy a faluban és a vidéken megkezdje műveltségterjesztő tevékenységét. Ettől kezdve éjjelt is nappallá téve dolgozott azon, hogy a falu életét megszépítse. Legtöbbit a falusi legényekkel foglalkozott, de legnagyobb örömmel a gyermekekkel. Többéves tervet dolgozott ki Mészkö átalakítására, kicsiny faluja gazdasági és művelődési dolgainak megjavítására. Szakszövetkezeteket szervezett, népkönyvtárat, játszótérrel létesített, vízvezetékéről, üvegházakról, előadótermekről álmodott. A maga festette szöszékről Ady- és Babits-ver-

séget olvasott fel híveinek, a faluban Az ember tragédiája lett már a legények kedvelt olvasmánya. A hegytetőről, kicsi házából megnöve és megszépítve, kiépülve és minden jóval megáldva látta Aranyosszéket, a Tordától nyolc kilométerre fekvő Mészkö vidékét. „Álmok szalmája, de csépelem” — írta, s elképzelte, hogy ahol három falu találkozik, ott lesz a vidék szíve. „Oda telepet képelek, tíz-húsz holdas tagon, köröskörül magas fákkal, hogy már távolról látszódjék, itt a hasznosan túl történik valami. A telep egyik végében állnak a vidék szakembereinek lakásai. Kis közös ligetre nyílik valamennyi napos, magasfedelű, Kós Károly-tervezte ház. Ez a kertészsé, ez az állatorvosé. Abban lakik a mérnök, ott az iparművész és az építész. Itt az orvos, amott a jogi tanácsadó. Az értékesítő szövetkezet vezetői is elférnek.”

Sikerek mellett a csakhamar bőven jelentkező kudarcok sem kedvetlenítették el. Sokszor gáncs és gúny kíséerte munkáját, gyakran egyházi felleteseinek meg nem értése. Egyszer már nagyon közel járt ahhoz a gondolathoz is, hogy csalódottan elhagyja a falut. Felesége csak két évig bírta ki mellette a küzdelmeket a kis faluban. Balázs Ferencet ez a csapás sem törte meg. Ekkor már betegen is helytállt és tovább folytatta a falu-fejlesztő, népművelő munkáját.

A közösségért, a falusi nép életének megjavításáért, áldozatos, apostoli életet vállalt haláláig. Tragikus életsorsa volt. Halála óta egy emberöltő után emléke úgy él ma már a nép körében, mint a közösségért dolgozó, rendkívüli tehetségű és igazi erkölcsi nagyságú férfi példaadása. Mint író, a *Zöld árvíz* című regényében és *Rög alatt* című könyvében tulajdonképpen küzdelmes életéről adott visszatekintést és számadást. Koporsójánál állva, 1937 tavaszán a hú barát, Tamási Áron búcsúztatta a mészköi temetőben. Környei Elek

BARTÓKIÁNA

A Thália Színház dokumentumjátéka. Részletek Mátrai-Betegh Bélának — aki budapesti gyülekezetünk tagja — a Magyar Nemzet november 16-i számában megjelent tanulmányából.

Idestova egy emberöltővel ezelőtt, Bach, Mozart és Bartók zenéje szólt. Az utolsó fellépés a rajongva szeretett kis hazában, amely mindent elkövetett, hogy nehéz legyen szeretni, megrendítő válás volt a szülőföldről. „Ugrás a bizonytalanságba a biztos elviselhetetlenségből” — ahogyan írta valakinek. Az a keddi est búcsú volt, szertartás volt, és csend. Olyan csend, amilyenek a csendet Bach, Mozart és ő hallotta.

Hogyan lehet azt a régi megrendülést, azt a búcsúzást, azt a régi szorongást és elfulladásgot, amelyet emlékké hűtött a közben eltelt három évtized, hangulatában, gondolatában, fojtott, fájdalmas élményében forrón felidézni? Lehet-e egyáltalán csituló, csillapodó emlékeket annyi idő múltán újra közvetlen élménnyé felkavarni?

Úgy látszik lehet.

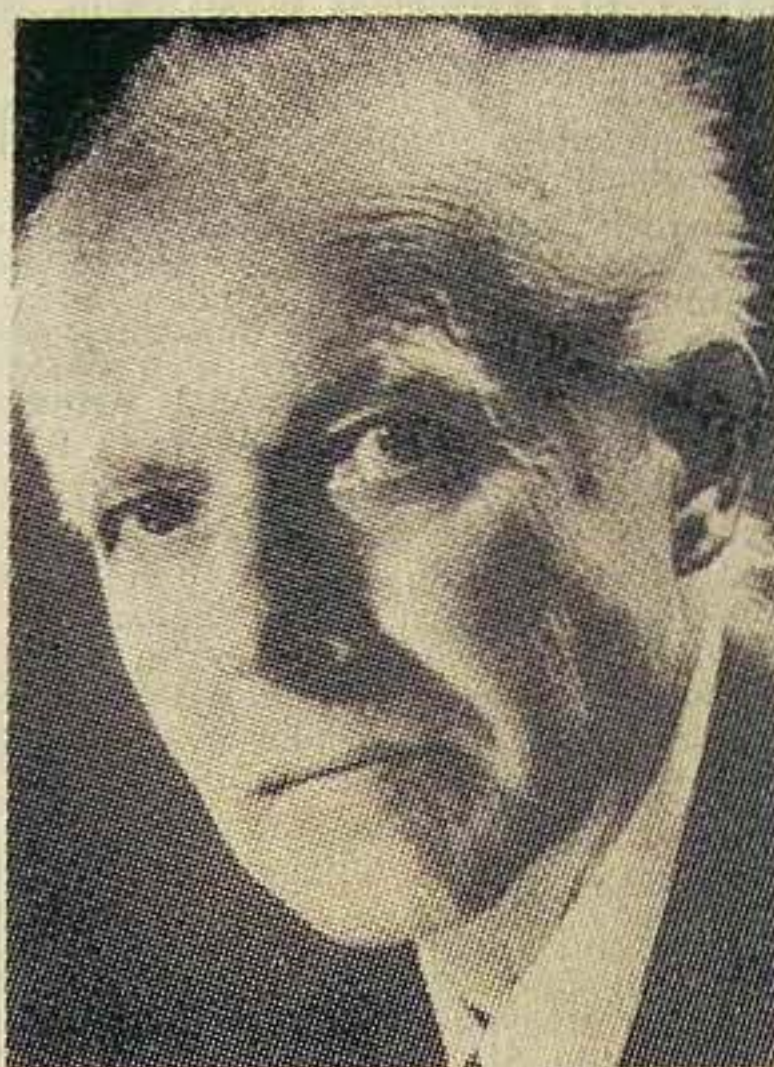
A véletlennek, a természetesnek az előállítása, az önként adódónak a színpadra kényszerítése, az életnek a színpadra szelídítése és vadítása a színházi művészet. Jelképrendszerével, valóság-fölöttiséggel, abszurditásaival együtt *realista* színházi művészet, absztrakcióival együtt a valóság művészete.

A megszervezett, az előállított, a szükségszerűnek fölismerő véletlenek folyamatát vitte a Thália Színház színpadára Kazimir Károly, amikor Bartók Béla drámát sugalló életének adataiból, műveiből, Bartók kortársainak megnyilatkozásaiból, a Bartókot védően vagy ellenségesen körülvevő társadalom történelméből dokumentumjátékot szervezett. Szervezett, rendezett és álmodott. Dokumentumjátékot válogatott a legközvetlenebb szemtanú, ifjabb Bartók Béla és a Bartók életére figyelő, az élete tényeit szorgalmasan összegyűjtő Kristóf Károly segítségével. És dokumentumjátékot fantáziált a saját művészi látásmódja szerint.

A játék így lett lírai, mert nagy, egyéni sorsot kísér végig a szeretet, a tisztelet, a művészi alázat sugárkószorúival és aureoláival. S a játék ugyanakkor drámai, mert végzetes meghatározottságában az egyén nem tudja megválasztani, mely korban születik, nem tudja megválasztani társadalmát, környezetét, amelyben életét „továbbtengődésnél” emberhez méltóbb szinten élni remélheti.

Kortársai voltak meghallók és kortársai a nagyothallók. Kortársak között, megválogathatatlan kortársak között élni pedig mindig dráma, minden ember köznapi, kis drámája. És óriásnak lenni törpe korban végzettragédia. Bartók tragédiája. A pillanatok apró összeütközéseiből összeálló, nagy sorsdráma.

Ha valakinek van gondja, szeme, odaadása, van képzelete a pillanat

összeütközéseit észrevenni, kiválogatni, folyamatba állítani. E folyamat már önmagában is cselekmény, színpad felé kíváncsozó történet. Ha

„Vendégség”

Békéscsabán — Budapestet megelőzve — a színház bemutatta Páskándi Géza erdélyi szocialista író „Vendégség” című drámáját. A Jókai Színház bemutatójáról a Magyar Nemzetben Antal Gábor írt kritikát, melyből idézzük a következő gondolatokat: „Történelmi tény, hogy Dávid Ferenc, az erdélyi unitárius egyház megalapítója 1571. után, amikor Báthori István fejedelem lett, s főleg 1575. után, amikortól már Báthori öccse, Kristóf uralkodott, mindinkább mellőztetett egy olyan országban, ahol egyháza »bevett egyház» volt. És tény az is, hogy Dávid Ferencet, — akiről minden tankönyv megállapítja, hogy a felvilágosodás egyik szellemi előkészítője volt — a Báthoriakkal való küzdelmében éppenséggel nem támogatta egykori szövetségese, a szintén a szentháromság elvét tagadó Blandrata György, a befolyásos udvari orvos. Sőt: egy évvel azelőtt, hogy Déva várába zárták — hogy ott majd hamarosan meghaljon az öreg unitárius püspök —, Dávid Ferenc teológiai vitát is folytatott Blandratával, amikor is nem annyira az orvos nézetei, mint inkább személye mellé állt az Erdélybe menekült Laelius Socinus, egyike ama sienai származású Sozzini fivéreknek, akik Dávid Ferencet nem sokkal ezelőtt magukénál különbnek és »az új hit aranyedényé»-nek nevezték.

Ennyit a történelem egy drámai szituációjáról, amelynek több adatát használta fel drámája történetében Páskándi Géza romániai magyar író.

A fentebb említett történelmi tények között vannak apró tévedések. A Sozzini fivérek közül nem a jóval korábban elhalt Laelius volt Dávid

adataiban hű, már dokumentumjáték. Ha a szigorúan szerkesztő, de ugyanakkor szeretettel, érzelemmel fűtött és szabadjára eresztett képzelet működni kezd benne és ellendíti a néző képzeletét is, már dráma.

S effajta renddel találja szemközt magát ez a rendhagyó egyéniség, a honát a hazában nem lelő Bartók, Amerikában is. Nem fér a bevándorló-hatóságok tisztviselőinek skatulyáiba, dossziéiba sem; nem fér az üzleti könyvek bevételi rubrikáiba: bérelt zongoráját a díjbeszedő legények úgy viszik el, ahogyan a végrehajtó idehaza kicibálta az emberek feje alól a párnát. A hazájából kiszakított a világból is kiszakítottan, eltevedetten bolyong a városok zürzavarában, a városok füstjében, és keresi, keresi, kétségbeesetten keresi a tisztá eget, közönyös tömegben az embert, zsivajgásban az értelmes visszhangot, felhőkarcolók közt a tihanyi echót.

Azt a csendet, amelyből még ki hallható lenne a zene.

Mátrai-Betegh Béla

Ferenc vitapartnere, hanem unokaöccse Faustus, aki 1579 után a lengyelországi különféle árnyalatú áriánus — antitrinitárius irányzatokat a róla elnevezett socianizmusban egyesíti. Socinus Faustus nem „menekült” Erdélybe, hanem őt Blandrata hívta be saját költségén Erdélybe, hogy igyekezzék Dávid Ferencet meggyőzni, hogy „radikális reformációja” veszélyt jelent önmagára és egyházára. Örvendünk viszont annak, hogy Antal Gábor tudja és megírja azt, amit (egyes) korábbi történetírók nem akartak bevallani, hogy „Dávid Ferenc az erdélyi unitárius egyház megalapítója” volt.

Antal Gábor szép kritikájából még idézzük az alábbi sorokat, melyekkel egyetértünk: „Páskándi... olyan történelmi drámát írt, aminek valódi és nem ismeretterjesztő eszközökkel elért, intellektuális fedezete van. És ugyanakkor olyan intellektuális — morális drámát alkotott, amelynek szövegében — nem pusztán szövegében — van jelen a történelem.” „Dávid Ferenc harca — minden vereségével együtt — tragikumában feloldódó dráma” — írja Antal Gábor, majd megállapítja, hogy Dávid „tudja, vagy legalábbis sejti, hogy egyszer majd feléleszti az érdeklődést élete és sorsa, és ami ezeknél fontosabb, műve iránt.” Socinonak nemcsak ebben a drámában, hanem a Dáviddal való vitatkozásában a „tragédiatlanság drámája” jut osztályrészül.

Végül egy mondat a főszereplőről: „A dráma igazi költészete szárnyakat adott a szereplőknek is. A kitűnő Simon György Dávid Ferencet harcra is, fáradt is, rezignált, meg hívó is, elbukott és „győzni fogó” is. Vagyis olyan, mint egy érzékeny, fogékony ember zaklatott korokban.”

Külföldi hírek

JANCSÓ ELEMÉR PROFESZOR HALÁLA. Nagy részvét mellett temették el Kolozsvárt, november 15-én, 66 éves korában dr. Jancsó Elemér érdemes tanárt és érdemes tudóst, a Társadalomtudományi Akadémia rendes tagját, a „Babes-Bolyai” Egyetem nyugalmazott magyar irodalom tanárát. Jancsó Elemér a felvilágosodás korának volt nemzetközi téren is elismert szaktudósa, de jelentős munkái jelentek meg a jövő esztendőben fennállásának 180. évfordulóját ünneplő kolozsvári magyar színház történetéről és a két világháború közötti romániai magyar irodalomról. Mint Zsákó István dédunokája, akiről Jókai az „Egy az Isten” hőst mintázta, unitárius témákkal is foglalkozott. Ő tette közzé Bölöni Farkas Sándor nyugat-európai útleírását és naplóját. (Erdélyi Ritkaságok sorozat 11. és 15. száma, Kolozsvár, 1943. és 1944.) Ez utóbbi újabb kiadásának megjelenéséről legutóbbi számunkban írtunk. Munkatársa volt a Keresztény Magvetőnek, melynek füzetei között jelent meg 1944-ben „Döbrentei Gábor kiadatlan levelei Bölöni Farkas Sándorhoz” című forrásértékű munkája. A több mint ezer tanulmányon, cikken kívül számos félbemaradt munkát és hatalmas könyvtárat hagyott maga után az oly korán elhalt kiváló tudós.

KÖKÖS unitárius temploma a háború alatt súlyosan megrongálódott. A felépült templomot okt. 10-én adták át rendeltetésének. Prédikált Kökösi Kálmán, ágendát mondott Gál Jenő lelkész. A felszentelést a betegsége miatt a megjelenésben akadályozott dr. Kiss Elek püspök helyett dr. Kovács Lajos főjegyző-püspökhelyettes tartotta. Ürmössy Gyula sepsiszentgyörgyi esperes, aki sokat tett a templom felépítése érdekében betegsége miatt ugyancsak nem lehetett jelen. Máttyás György a kökösi gyülekezet lelkésze ismertette azt a páratlan áldozatkészséget, amivel a hívek a templomépítést támogatták. A közepében, több mint 800 ember gyűlt össze a környékről.

GÁL GYULÁNÉ sz. Péterffy Nutka, egykori neves torockói énekvezérünk leánya és Gál Gyula ny. torockószentgyörgyi lelkész felesége, aki éveken át a kolozsvári gyülekezet énekvezéri teendőit is ellátta, autóbaleset következtében tragikus körülmények között elhunyt. Kolozsvárt óriási részvét mellett dr. Kovács Lajos főjegyző búcsúztatta. Az elhunytak csendes pihenést, a hátramaradottaknak vigasztalódást kívánunk.

MAROSVÁSÁRHELYEN az unitárius templomban nov. 14-én Dávid Ferenc-emlékünnepeket tartottak, melyen dr. Kovács Lajos teol. professzor-főjegyző tartott előadást. A gyülekezet lelkésze Kolcsár Sándor, maroskeresztvári esperes tartalmas kísérfőnöki állított egybe.

Belfastban (Észak-Írország) az unitáriusok All Souls gyülekezete október 10-én tartotta évi emlék-istentiszteletét. A háborús hangulat ellenére is több, mint kilencszázan vettek részt az istentiszteleten.

LORD SORENSSEN, az angol munkáspárt által életfogytiglani főrenddé kinevezett angol unitárius lelkész, 1891-ben született. Korán, mint világi prédikátor kezdte meg munkáját, majd lelkészi oklevelet szerzett. 1916 óta a londoni Walthamstow unitárius gyülekezet lelkésze, e tisztelet magas közjogi állásai mellett is betöltötte haláláig. Az angol Labour párt képviselője a leytoni kerületben 1929-

1965 közötti években. Egyszerű ember, humanista gondolkodású egyéniség volt, aki szívesen segített a hozzáfutóknak. Egyik előharcosa volt India önállósításának. Nehru személyes barátja volt. Erdéklődéssel viseltetett a magyar unitárius testvéregyház iránt is, és 1968-ban is azt ígérte, hogy rövidesen eljön hozzánk is látogatónak. Emlékeztétét szeretettel megőrizzük.

NICOLAE CREANGA, Bánát orthodox metropolitája kézzel írt levélben köszönte meg dr. Ferencz Józsefnek — akivel Prágában személyesen is megismerkedett a KBK ülésén —, hogy a Theológiai Szemlében ismertette a bánati orthodox érsekség teológiai folyóiratát.

Dr. HAMMOND Geoffrey angol unitárius orvos, évek óta Magyarországon tölti nyári szabadságát, megtanult magyarul is. Rövid látogatást tett egyházunknál, és megígérte, hogy a jövő évben magyar nyelven fog egyik gyülekezeti napunkon híveinkhez szólni, tolmácsolva az angol unitáriusok üdvözlését.

HEIDELBERGBEN, 1972 augusztusában tartandó I. A. R. F. világkongresszus előkészítése érdekében a német rendező bizottság, melynek élén dr. Heinz Schlötermann, mannheimi szabadelvű lelkész áll, már negyedik német nyelvű ismertetőjét adja ki. Ez a kiadvány ismerteti a négy bizottság eddigi megállapításait, melyeket lapunk következő számában magyarul is ismertetni fogunk. Sajnáljuk, hogy a négy bizottság előkészítő értekezletén csak az első és a második bizottság munkájában vett részt szocialista országban élő egyházi küldött. Dr. Kovács Lajos kolozsvári professzor az első, dr. Kanák Milos a prágai Husz fakultás professzora a második bizottság munkájában vettek részt.

ALETHINA c. francia nyelven könyvsorozatát indítottak a francia-svájci, belga és franciaországi szabadelvű protestánsok. A szerkesztés lelke Bernard Raymond lausanni egyetemi lelkész, aki az IARF-ben a szabadelvű svájci protestánsokat képviseli. A sorozat első kötete André Malet dijoni egyetemi tanár munkája: A karácsonyi evangélium, mítosz vagy valóság? A második kötet szerzője Laurent Gagnebin, a párizsi Foyer de l'ame fiatal francia lelkésze. Érdekes írásának címe: Melyik a mi Istenünk — hogyan higgyünk ma. A harmadik tanulmány szerzője Bernard Raymond a mai protestantizmus feladatairól írt. Az érdeklődők a köteteket a L'Age d'homme kiadónál rendelhetik meg (Métropole 10, 1003 Lausanne), vagy lapunk szerkesztőségénél.

THEOLOGICKÁ REVUE c. jelenik meg a csehszlovák Huszita egyház teológiai szemléje. Az 1971. évi 3-4. számban Z. Trtlik, M. Salajka, J. Manek, M. Kanák a prágai Husz János fakultás professzorai és mások írtak érdekes tanulmányokat.

NIEDERSTEIN Péter versami — svájci — lelkésznek, az Union Protestante Libérale kongresszusán tartott értékes előadása „Pluralität — ein Beitrag theologisch liberalen Denkens zur Chance der Kirchen” c. megjelent a Schweizerisches Reformiertes Volksblatt október-novemberi számaiban. A tanulmány ismertetésére még visszatérünk.

PALEOLOG JAKAB: Catechesis Christiana diurnum duodecim c. kéziratban az egykori kolozsvári unitárius kollégiumi könyvtárban a XVI. század óta őrzött tanulmánya nyomtatásban megjelent. A munkát Ruzena Dostálova, a cseh tudományos akadémia főmunkatársa rendezte sajtó alá és írt hozzá latin nyelven értékes bevezetőt. A munka kiadója a lengyel tudományos akadémia filozófiai és szociológiai intézete. A mű 538 oldalon, Varsóban 1971-ben jelent meg, négyszáz évvel annak megírása után.

AZ INTERNATIONAL UNION OF LIBERAL CHRISTIAN WOMEN — a szabadelvű asszonyok nemzetközi szövetsége,

a heidelbergi kongresszust megelőző napokon, 1972. augusztus 15-18 napjain konferenciát tart, melyre vendégként két unitárius asszonyt is meghívott E. Q. Smith asszony, a szövetség ügyvezetője, kérve azt, hogy lehetőleg angolul tudókat küldjön egyházunk erre a nemzetközi találkozóra.

DR. NOVAK MIROSLAV, a csehszlovákiai huszita egyház prágai pátriárkapüspöke meleghangú levélben köszönte meg VI. kongresszusukra küldött jó kívánságainkat.

KRIZA JÁNOS unitárius püspökről, a Vadrózsák gyűjtőjéről és szerkesztőjéről három tanulmány jelent meg a kolozsvári Dacia könyvkiadónál, 1971-ben immáron második kiadásban. Antal Árpád: Kriza János költészetét ismerteti. Faragó József tanulmányának címe: Kriza János és a Vadrózsák, Szabó T. Attila kolozsvári egyetemi professzor pedig Kriza János és a Vadrózsák nyelvjárás-kutatásunkban c. méltatja a költő és népdalgyűjtő Kriza ilyen vonatkozású munkásságát. A kötetet számos kép díszíti. A három tanulmány részletes ismertetése román, német és angol nyelven is olvasható. Mindhárom szerző felhasználja és méltányolja a korábbi unitárius írók Krizáról írt dolgozatait s azok adatait az újabb kutatások alapján lényegesen bővítették.

ORBÁN BALÁZS: Székelyföld képekben c. album és **MIKÓ IMRE:** Az utolsó erdélyi polihisztor c. regénye, melyek Romániában jelentek meg, nagy példányszámban kaphatók a budapesti könyvesboltokban is.

KÜLFÖLDÖN DOLGOZÓ TUDÓSAINK,

Dr. Fejér Domokos, Ghana állam egyetemén már évek óta angol nyelven tartja természettudományi előadásait.

Dr. Szent-Iványi Tamás, a Magyar Tudományos Akadémia tudományos munkatársa Rómában a FAO-nál, az Egyesült Nemzetek Szervezete szakosított intézményénél tevékenykedik, mint a magyar állam kiküldötte.

Dr. Tiboldi Tibor, a Szegedi Orvostudományi Egyetem Belgyógyászati Klinikájának adjunktusa 1 éves tanulmányútra Belgiumba utazott.

A DÉL-AFRIKAI CAPE TOWN unitárius gyülekezetének lelkészi állását felváltva amerikai és angol unitárius lelkészek töltik be. Nemrégiben újra Magnus RATTER angliai lelkész köszöntött be a gyülekezetbe, aki már korábban is működött e városban. Ratter lelkész néhai Balázs Ferenc iskolatársa volt egyetemi tanulmányai idején Angliában. Mindketten jártak Indiában is. Balázshoz hasonlóan Ratter is a haladás híve és ismert azok között, akik az apartheid politika ellen foglalnak állást.

Dr. Philip Hewett, a kanadai Vancouver unitárius lelkésze „On being a Unitarian” címen nagy sikerű könyvet írt, mely a londoni Linsey Press kiadásában jelent meg. Az angol nyelvű kiadás teljesen elfogyott. Ezt a könyvet Mrs. Elke Schlönk-Lazarraga, a Német Unitáriusok Küldügyi Osztályának vezetője német nyelvre lefordította és a könyv most német nyelven is megjelent „Koexistenz der Gegensätze — Aufgabe freier Religion” címen.

A BUND FÜR FREIES CHRISTENTUM ez idei évi konferenciáját Saarbrückenben tartotta november 5-7 napjain. A központi téma megfogalmazása érdekes volt: „Jövő vallás nélkül?” A vitaindító előadást a szövetség elnöke, Prof. Dr. Ulrich Mann tartotta: „Útban új vallásos élmények felé” címen.

MITROPOLIA BANATULUI c. teológiai szemle 1971. évi 1–3. számában értékes tanulmány jelent meg a keresztény orthodox tanításról. A bevezető cikkben Nicolae bánáti metropolita és Teoctist aradi püspök köszöntik a román orthodox egyházfőt, Jusztinián pátriárchát abból az alkalomból, hogy nemrégiben töltötte be életének 70. évét. Jusztinián pátriárka „Apostolat social” c. szolgálat Istennek és az embereknek alcímmel a lelkészkedő papság részére 371 oldalon tette közzé Bukarestben, 1971-ben tanulmányait. Az említett szemle ismerteti dr. N. Mladin erdélyi metropolitának 1969-ban „Studii de teologie morala” c. 408 oldalas könyvét, valamint a kolozsvári egyetemifokú közös protestáns intézet lutheránus szakán doktorált Pitters Hermann és Klein Kristófnak német nyelven megjelent értekezéseit.

PÁSKÁNDI GEZA romániai magyar író „Vendégség” című, 3 felvonásos, történelmi vonatkozású drámáját mutatja be a Pesti Színház december 29-én, Várkonyi Zoltán rendezésében. A „Vendégség” című drámában Dávid Ferenc, Blandrata György és az általa Svájból Dávid Ferenc meggyőzésére behívott Socinus Fausztus olasz anti-trinitárius, a darab vezető szereplői.

A darabról lapunkban már több alkalommal megemlékeztünk, véleményünket kifejtettük. Történelmi és lélektani vonatkozásokban nem értünk mindenben egyet Páskándi Géza írói felfogásával. Ennek ellenére a darabot olvasóink figyelmébe ajánljuk.

Benczédi Sándor kolozsvári szobrászművész alkotásából kiállítás nyílt Budapesten a Nemzeti Galériában, november 27-én. Benczédi neve Európa-szerte ismert, kiállításainak hosszú sora jelzi ezt. Örvendünk, hogy most Budapesten is tanulhatunk ennek. Szeretettel köszöntjük ebből az alkalomból az illusztris művészt. A kiállítást a Nemzeti Galéria főigazgató-helyettese nyitotta meg. Dr. László Gyula egyetemi professzor ismertette Benczédi Sándor és Cs. Erdős Tibor művészetének jellegzetes vonásait. Szavalt Jancsó Adrienne és énekelt Faragó Laura. A kiállítás megrendezésében jelentős érdeme van a dr. Bogdán Emili vezetése alatt működő martonvásári Széchenyi Klubnak is.

AZ IRODALOMTÖRTÉNETI KÖZLEMÉNYEK, a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének folyóirata, állandóan közöl unitárius vonatkozású tanulmányokat, könyvismertetéseket. Az 1970. évi 2. számban Dán Róbert: „A hazai antitrinitárius irányzatok háttéréhez” c. írt rövid, de igen érdekes tanulmányt. Innen idézzük a bevezető két mondatot: „A XVI. század hatvanas-hetvenes éveire az antitrinitárius polémiákban különös jelentőséget kaptak a biblia eredeti héber szövegére támaszkodó hivatkozások és az exegetikai módszerek. A trinitás és unitás határmezsgyéjén folyó csatározásokban törvényszerű, hogy az álláspontok igazságát a héber szöveg támasztja alá a leghitelesebben.”

Dávid Ferenc is gyakran hivatkozott munkáiban az eredeti héber szövegre, s itt a gyökere annak a téves hiedelemnek, hogy Dávid élete végefelé judaizáns volt.

Dán Róbert az ITK ez idel 3. számában részletesen ismerteti a Régi Magyar Költők Tára sorozatban megjelent „Szombatos Énekek” c. gyűjteményt, melyet dr. Varjas Béla rendezett sajtó alá. A nagy munka a Magyar Tudományos Akadémia kiadásában jelent meg. Dán hangsúlyozza, hogy Varjas „bevezetőjében

A keresztény békekonferencia megnyitó ülése, 1971. szept. 30.
A második sor közepén Nikodim leningrádi metropolita, az új elnök, tőle balra dr. Tóth Károly, az új főtájtár

röviden kitér a szekta (a szombatosok) teológiájának alaptételeire és új összefüggéseket körvonalaz Sommer, Glirius, majd az ő nyomaikban járó, felekezet-alapító Eőssi András ideológiai kapcsolatában”. Dán később is említi, hogy Eőssi Glirius munkája egyes tételeit idézi, amikor a héber szövegre hivatkozik, mert maga Eőssi írja, hogy nem ismeri a héber nyelvet. E megállapítások is segítenek tisztázni azt, hogy a szombatos irányzat alapítója nem Dávid Ferenc, hanem a Sommer és Glirius nézetelt átvéő és továbbfejlesztő Eőssi András volt.

AZ IRODALOMTÖRTÉNETI KÖZLEMÉNYEK 1971. évi 4. számában jelent meg dr. Kathona Géza „Egri Lukács antitrinitárius-anabaptista nézetei” c. tanulmánya. A kisebb közlemények rovatban Varga Imre „Péchi Simon életéhez és munkásságához” címen közöl újabb adatokat az erdélyi szombatoság vezető személyiségének kevésbé ismert alakjához. Az Adattárban Sütő-Nagy László író visszaemlékezéseit közli a 30 évig jelentős kultúrtörténeti és irodalmi értékeket megjelentető és általa szerkesztett és kiadott „Erdélyi Szemle” c. lapjáról, melynek ugyancsak igen sok unitárius vonatkozása van. E tanulmányok ismertetésére még visszatérünk.

Nagyapád nyomában

címen a korondi származású Tófalvi Sándor budapesti presbiter, egyház tanácsos verset írt a választó zsinatra, melyből idézzük az alábbi sorokat:

Új világ jön, új ember kell!
Hitünkben is változni kell.
Éljünk tisztult érzülettel
És emberi szeretettel.

Egyházunk az országban
Új időknek birtokában
Él isteni hitvallásban.
Béke legyen a hazánkban!

ERETICII ITALIANI IN MORAVIA, POLONIA, TRANSILVANIA 1558–1611

A Corpus Reformatorum Italicorum sorozatban jelent meg fenti címen Domenico Caccamo professzor tanulmánykötete. Figyelme minden olasz eretnekre kiterjed, aki az említett időszakban Morva és Lengyelországban, valamint Erdélyben megfordult. A szerző széles körű irodalmat dolgozott fel, kitűnően ismeri a XVI. század mozgalmas éveit s azok olasz vonatkozásait. Művében öt fejezetben ismerteti az olasz eretnek menekültek említett országokban kifejtett munkásságát, életük körülményeit. Kár, hogy az Erdélyben élt és munkálkodott olasz emigránsoknak Stancaro, Paruta, Blandrata és társaik munkásságának nem szentelt külön fejezetet, s így az erdélyi vonatkozású megállapítások szinte elvesznek a többi fejezetekbe beleszórt részek között. Az öt részre osztott kötetnek különösképpen a morvaországi anabaptizmussal, a krakkói olasz kolóniával és a Duditch-Sbardellati András körül lengyel földön kialakult humanista társaság ismertetése igen megkapó.

A 173 oldalas tanulmányhoz mintegy száz oldalon olasz emigránsoknak eddig nagyrészt kiadatlan leveleit közli. Érdekes, hogy a toszkániai származású olasz orvos Marcello Squarcialupi, 1579. december 17-én Alba Iulian, Gyulafehérvárról írt és Theodor Zwinger bázeli humanista orvoshoz írt levelében nem tesz említést Dávid Ferenc haláláról és az antitrinitáriusok ellen fogonatosított intézkedésekről — bár levelében említést tesz kollégájáról Blandratáról, akit mangifici viri domini-ként említ. A szerző közli Squarcialupi orvosnak két későbbi 1583-ban és 1584-ben ugyancsak Gyulafehérvárról keltezt leveleit.

HÍREK

KARÁCSONY ELSŐ és MÁSODNAPJÁN mindkét budapesti templomunkban ürvacsoraosztással egybekötött istentiszteletet tartunk. A Hőgyes Endre u. templomban de. 10. a Nagy Ignác utcai templomban de. 11 órakor.

PESTLŐRINCEN templomunkban, Karácsony mindkét napján de. 11 órakor ürvacsoraosztással egybekötött istentiszteletet tartunk. *Pesterzsébeten* elsőnapján de. 9 órakor az Ady Endre utcai református gyülekezeti teremben és elsőnap du. fél 4 órakor *Vecsésen* az evangélikus templomban.

FÓTISZTELENDŐ R. FILEP IMRE halála egyéves évfordulóján, december 15-én du. tartott emlék-istentiszteleten nagyszámú gyülekezet áldozott a prédikátor, az egyházvezető és a jó ember emlékezetének.

A BUDAPESTI egyházközség Nagy Ignác utcai gyülekezeti termében október első szombatján *Huszt* János lelkész áhítata után *Bencze Márton* lelkész tartott előadást. *Mészöly Katalin*, a pécsi Operaház magánénekezője énekelt *Ersek Mária* karnagy kíséretével. — A november második szombatján tartott összejövetelen *dr. Ferencz József* püspök áhítata után *Szász János* dunántúli szórványlelkész rendezésében kérdés-felelet formájában *Dávid Ferencről* történt emlékezés. A *Dávid Ferenc* munkáiból vett idézeteket *Bencze Márton* és *Huszt János* lelkészek olvasták fel. Énekelt *Orbán Balázs* né. verseket mondott *Balogh Éva* és XVI. századi dallamokat furulyán mutattott be *Huszt Alpar*. Mindkét összejövetelen szépszámu közönség volt jelen. A dec. 3-i gyülekezeti napon *dr. Mayer János* kanadai professzor tartott előadást *Igazság és szabadság* címen. A XVI. század történetéből elindulva fejtegette a két fogalom gyakran egymással ütköző szerepét. Az előadáshoz hozzátartozva, *Szász János* lelkész a felelősség fogalmát is hozzákapcsolta a két gondolathoz. A bevezető áhítatot *Huszt János* lelkész tartotta, énekszámokat adott elő *Uher Zita* énekművésznő, *Ersek Mária* kíséretével. A szeretetvendégség asztalát a gyülekezet asszonyai *Vadady Albertné* és *Huszt Jánosné* vezetésével terítették meg.

Unitárius vallásos félórák a Petőfi Rádióban 1972. első negyedében: január 30-án és március 19-én. Folyó évben december 19-én közvetít a Petőfi Rádió unitárius vallásos félórát. A szolgálatot *Bencze Márton* budapesti lelkész végzi.

Dr. Imreh Dénes nyugalmazott állami közjegyző tiszteletbeli főgondnokot, akit a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen 1920. március 20-án avattak a Jogtudományok Doktorává, a szeptember hó 13-án megtartott tanévnyitó ünnepségen arany díszoklevéllel tüntették ki 50. életévét betöltött értékes szakmai tevékenységéért.

A Bpest IX., Hőgyes utcai gyülekezeti teremben október és november harmadik vasárnapján megrendezték a szokásos gyülekezeti összejövetelt és szeretetvendégséget. A novemberi összejövetelen az áhítatot *Pethő István* ny. püspöki hely-

nök tartotta, mely után *Bencze Márton*, *Tordai Tibor* és *dr. Liska Tibor* részleteket adtak elő *Páskándi Géza* „Vendég-ség” című drámájából. A gondosan kiválasztott részek méltók voltak *Dávid Ferenc* történelmi személyiségéhez, akire való emlékezés jegyében tartották az egész estét.

FERENCZ József dr. püspök és *Bajor János* főjegyző részt vettek az Ökumenikus Tanács meghívására, az október 31-én du. 6 órakor a budapesti Kálvin téri templomban tartott közös reformációi emlékünnepeken, melyen *D. dr. Palfy Miklós* evangélikus teológiai akadémiai dékán, az Ökumenikus Tanács főtitkára tartott értékes előadást, melynek rendjén hangsúlyozta, hogy a reformációnak nincs vége, tovább tart... mert „az evangélium a reformáció folytatásaként korunkban átlépi az egyházak kereteit és mindennapivá, hétköznapivá lesz”, majd beszéde második tételként megállapította, hogy „az evangélium átlépi az egyház határait és társadalmivá lesz...”

A PESTLŐRINCI unitárius gyülekezet november 28-án tartott összejövetelén *Bartók Béla* főgondnok tartott előadást, melynek rendjén megemlékezett arról, hogy édesapja mikor lett unitárius. Kedves szavakkal szólt arról a meleg kapcsolatról, mely őt gyermekkorában az unitárius vallásórán *Józan Miklós* akkori budapesti lelkészhez, későbbi püspökhöz fűzte.

A bevezető áhítatot a gyülekezet egykori lelkésze *Pethő István* főtisztelendő úr tartotta. *Uher Zita* énekművésznő zongorakísérettel *Bartók* feldolgozású dalokat adott elő. A gyülekezeti napot megelőzően tartott presbitéri értekezleten *dr. Bartalis Akos* gondnok és *László Andor* lelkész üdvözölte egyházunk új vezetőit, *Bartók Béla* főgondnokot és *dr. Ferencz József* püspököt, akik elbeszélgettek a gyülekezet öröklőivel. A szeretetvendégséget, a gyülekezet asszonyaival együtt, *László Andorné* tiszteletes asszony készítette.

GYÓRFI ISTVÁN ny. lelkész, teológiai intézeti igazgató egészségi állapota újra javult. Három hetet töltött a János kórházban tüdőgyulladással, de erős szervezete, jó szíve legyőzte a kórt és most újra a javulás útján van. További erőt és gyógyulást kívánunk.

KETTŐEZER FORINTOT adományozott egy idős, magát megnevezni nem akaró hívünk a budapesti egyházközség általános szükségleteire. Ezt az adományt szeretettel megköszönjük és az adakozó további életére Isten áldását kérjük.

NYUGDÍJAS GEP- ÉS GYORSIRÓNÓT keresünk heti egy-két délelőttre vagy délutánra, szerény díjazással 3-6 órai munkára. Érdeklődők írjanak az egyházi irodára, V., Nagy Ignác u. 2/4., vagy telefonáljanak: 113-094 (de. 10-13 közt).

Halottaink: *Borbély Sámuel*, megh. 1971. júl. 4-én Képesten; *Turi Istvánné*, okt. 19-én, 67 éves; *Sárdi Akos*, okt. 20-án, 67 éves; *Simonfai Emil*, okt. 30-án, 72 éves; *Kaáli Nagy Elemér*, nov. 3-án, 75 éves. *Kocsordon: Boros Sándor* presbiter és *Bakos Jánosné*, a helybeli kántor édesanyja. Áldás emlékükn.

ISTENTISZTELETEK

Karácsony első napján (dec. 25-én, szombaton):

Bpest IX., Hőgyes u. 3.: de. 10.; Bpest V., Nagy Ignác u. 4.: de. 11.; *Pesterzsébet*: de. 9.; *Pestlőrinc*: de. 11.; *Vecsés*: du. 3.30.

Karácsony másod napján (vasárnap):

Hőgyes utca: de. 10.; Nagy Ignác u. de. 11.; *Pestlőrinc*: de. 11.

Őesztendő estéjén, 6 órakor:

A Nagy Ignác utcai, Hőgyes Endre utcai és pestlőrinci templomainkban este 6 órakor.

Újév napján:

Hőgyes utca: de. 10.; Nagy Ignác utca: de. 11 órakor.

Karácsonyfa ünnepély gyerekeknek a budapesti egyházközösségünk V. ker. Nagy Ignác u. 4. sz. alatti I. emeleti gyülekezeti termében: december 19-én vasárnap du. 5.

Bélyegsarok

ALBERT SCHWEITZER

1875-1965

Mindazt, amit az unitarizmus, az évszázadok lüktetésében, mint életideált kitűzött maga elé: Istenben való feltétlen és egyéni hitet, az ember feltétlen tiszteletét cselekedetek által, a tudásban és haladásban való hitet és az elméleti tudást; mindazt életével valósította meg *Albert Schweitzer*, jóllehet felekezetiileg nem tartozott az unitárius egyház tagjai közé. Mint kiváló teológus és vallástörténész az elméleti élet területén bizonyította be felkészültségét. Érett korban elvégzi az orvosi egyetemet, hogy a kereszténységet az irgalmas szamaritanus jézusi koncepciói szerint élje. Mint orgonaművész és zeneelméleti tudós ugyancsak a teljes embert igyekezte megvalósítani.

Felekezetiileg soha nem tartozott közénk és mégis közénk tartozott, mert az unitárius és szabadelvű szervezetnek az I.A.R.F.-nek haláláig tagja volt. Ez a tudatos univerzális gondolkodása emeltette fel szavát az emberiség nagy ügyeinek, így az emberiség békéjének kérdésében is.

Egyéniségének varázsa az egész világ által tiszteltté vált. A filatélisták tudják legjobban megmérni azzal, hogy ismerik hány ország bocsájtott ki bélyeget tiszteletére. Ezeknek az országoknak egyszerű felsorolása is tiszteletadás *Albert Schweitzer* emléke és szelleme előtt. Bélyeget adtak ki tiszteletére: Német Demokratikus Köztársaság; Monaco; Kongó; Dahomey; Gabon; Mali; Mauretania; Nigéria; Csád Köztársaság. Képünk a Mauretániai bélyeget ábrázolja.

UNITÁRIUS ÉLET

Laptulajdonos

a Magyarországi Unitárius Egyház
Felelős szerkesztő és kiadó:

Dr. Ferencz József

Budapest IX., Hőgyes Endre u. 3.
Táv.: 137-186.

A szerkesztő bizottság vezetője:
Bencze Márton

Tagjai: *Bajor János* és *Szász János*
Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a Posta hírlapüzleteiben és a Posta Központi Hírlap Irodánál (KHI. Budapest V., József nádor tér 1.) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-96 162 pénzforgalmi jelzőszámra.
Evi előfizetési díj: 24,- forint

INDEX: 25.842

71.3810/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest
Felelős vezető: *Bolgár Imre* igazgató